

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2024

Jaroslav Fládr

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Operace Dunaj

Jaroslav Fládr

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Operace Dunaj

Jaroslav Fládr

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Fischerová, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Evě Fischerové, Ph.D. za trpělivost, cenné rady, ochotnou spolupráci a odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Obsah

Úvod	1
1 Historický kontext	5
1.1 Události a politické dění v Československu před srpnem 1968	7
1.2 Pražské jaro a jeho význam	9
2 Přípravy na operaci Dunaj	11
2.1 Role Sovětského svazu a dalších zemí Varšavské smlouvy	12
2.2 Rozhodovací proces a zpravodajská činnost	15
3 Průběh operace Dunaj	17
3.1 Invaze do Československa	19
3.2 Klíčové události a vojenské operace	21
3.3 Reakce československého obyvatelstva	25
4 Důsledky operace Dunaj	26
4.1 Politické následky v Československu	27
4.2 Mezinárodní reakce a geopolitický vliv	28
4.3 Sociální a ekonomické důsledky	30
5 Interpretace a analýza	31
5.1 Různé perspektivy pohledů na události	32
5.2 Výzkumné přístupy a hlavní interpretace událostí	34
5.3 Interpretace operace Dunaj v různých zemích a obdobích	35
6 Diskuse a shrnutí	37
6.1 Shrnutí hlavních zjištění	38
6.2 Význam operace Dunaj v historickém kontextu	39
6.3 Poselství pro současnou politiku a mezinárodní vztahy	40
6.4 Zhodnocení dosažených cílů	41
6.5 Možnosti pro další výzkum	42
Závěr	43

Seznam použitých zdrojů	45
Resumé	48

Úvod

Operace Dunaj, historická událost datovaná do srpna 1968, představuje klíčový moment ve studené válce a politických událostech ve střední Evropě. Tato vojenská intervence byla provedena komunistickými zeměmi Varšavské smlouvy pod vedením Sovětského svazu s cílem potlačit reformní hnutí, které vzniklo v Československu a bylo známé jako "Pražské jaro."

Pražské jaro bylo obdobím relativního uvolnění politického režimu v Československu, kde se pokoušelo o kombinaci socialismu s prvky demokracie a svobodného myšlení. Tato reformní snaha, vedená Alexandrem Dubčekem, získala mezinárodní pozornost a vytvořila naději na novou cestu pro zemi. Operace Dunaj, zahájená 21. srpna 1968, ukončila tuto krátkodobou naději, kdy vojska Varšavské smlouvy vstoupila do Československa a provedla vojenskou okupaci.

Tato událost měla dlouhodobé důsledky na politiku a společnost v Československu, v regionu střední Evropy, a dokonce ve světových mezinárodních vztazích. Operace Dunaj zůstává významnou historickou událostí, která pokládá hluboké otázky o suverenitě, politických ideálech a konfliktech ve studené válce.

Hlavním cílem práce je provést komplexní analýzu událostí spojených s "Operací Dunaj" v roce 1968 a získat hluboké porozumění tomuto významnému historickému okamžiku. Vedlejším cílem práce je pochopit historický kontext (detailně zkoumat historický kontext, který vedl k vzniku Pražského jara v Československu včetně politických, ekonomických a společenských faktorů, které ovlivnily vývoj událostí a vedly k reformním snahám v zemi), analyzovat průběh Operace Dunaj (včetně vojenských operací, klíčových událostí a reakcí československého obyvatelstva během této vojenské intervence), přinést hlubší vhled do toho, jak probíhala operace a jaký byl její dopad a zhodnotit důsledky Operace Dunaj (posoudit politické změny v Československu, v rámci Varšavské smlouvy a v mezinárodním kontextu), tedy analyzovat, jak operace ovlivnila politiku a společnost v této oblasti. Dalším dílčím cílem práce je zkoumat různé perspektivy a interpretace spojené s Operací Dunaj včetně analýzy různých historických interpretací a reakcí na události v literatuře.

Posledním dílčím cílem práce je shrnout hlavní zjištění a poskytnout doporučení, která mohou být relevantní pro současné politické rozhodování a mezinárodní vztahy,

tedy ukázat, jakou historickou lekci země získala z Operace Dunaj a jaký je její význam v současném kontextu.

Výzkumnými otázkami práce jsou:

VO1: „*Jaký byl historický kontext a politické události vedoucí k Pražskému jaru v Československu?*“

VO2: „*Jaká byla role Sovětského svazu a dalších zemí Varšavské smlouvy v rozhodovacím procesu o provedení Operace Dunaj?*“

VO3: „*Jaký byl průběh Operace Dunaj, včetně vojenských operací, klíčových událostí a reakcí československého obyvatelstva?*“

VO4: „*Jaké byly důsledky Operace Dunaj na politickou situaci v Československu, v rámci Varšavské smlouvy a mezinárodních vztahů?*“

VO5: „*Jak byla Operace Dunaj vnímána v různých zemích?*“

VO6: „*Jaké jsou významné lekce a závěry, které lze získat z analýzy Operace Dunaj a jaké jsou její současné implikace pro politické a mezinárodní rozhodování?*“

Hlavní část práce se bude věnovat historickému kontextu. V textu budou analyzovány události a politické faktory, které vedly k vzniku Pražského jara v Československu a bude prozkoumáno období před operací a důvody pro reformní snahy v zemi.

Další část bude věnována samotné Operaci Dunaj. Bude popsán průběh vojenské intervence, včetně vojenských operací, klíčových událostí a reakcí československého obyvatelstva. Text pomůže k hlubšímu porozumění toho, jak operace probíhala a jaké byly její důsledky na místní úrovni.

Další část práce se zaměří na důsledky Operace Dunaj. Prostřednictvím popisné analýzy politických změn v Československu bude prozkoumán vliv operace na mezinárodní vztahy a geopolitický kontext. Následovat budou interpretace a analýzy Operace Dunaj, kde budou zkoumány různé perspektivy a interpretace spojené s touto událostí.

Závěrečná část práce shrne hlavní zjištění a výsledky, které byly získány během analýzy historického kontextu, průběhu operace, důsledků a interpretací. Bude obsahovat závěry a doporučení, která mohou být relevantní pro současné politické rozhodování a mezinárodní vztahy.

V rámci práce bude použita metoda historické analýzy, která umožní detailní studium historických pramenů, dokumentů a událostí spojených s Operací Dunaj.

Analýza bude klíčovým prvkem práce, který umožní hluboké porozumění událostem, kontextu a jejich důsledkům formou popisné rekonstrukce průběhu Operace Dunaj a jejího vlivu na Československo a celý region střední Evropy.

Pokud jde o literaturu k tématu, bezpochyby lze nalézt nespočet jak českých, tak zahraničních titulů, které se více či méně zabývají popis Operace Dunaj. Za jednu z nejrelevantnějších považuje autor publikaci *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara* od Antonína Benčíka, vydanou v roce 2013, která představuje významný příspěvek k historickému pochopení událostí spojených s tzv. Operací Dunaj, která byla klíčovým momentem během Pražského jara v roce 1968. Benčíkův pohled nabízí podrobný a kritický pohled na události tohoto období, včetně analýzy politických, sociálních a mezinárodních faktorů, které vedly k invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Autor podrobně zkoumá motivace jednotlivých aktérů a důsledky jejich akcí, a to v kontextu širšího politického a ideologického boje studené války. Publikace se opírá o rozsáhlý pramenový základ a Benčíkova práce je založena na pečlivém zkoumání historických dokumentů, čímž poskytuje čtenáři fundovaný pohled na události, které měly významný dopad nejen na Československo, ale i na celý region střední a východní Evropy.

Dále byla ve velké míře využita publikace *Operace Dunaj: Vojáci a Pražské jaro 1968* též od Antonína Benčíka, vydaná v roce 1994, která představuje důležitý pohled na události spojené s invází vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 z perspektivy vojáků, kteří se na těchto událostech podíleli. Benčík se ve své práci zaměřuje na roli a chování vojáků během invaze a na jejich vztah k událostem Pražského jara. Autor prostřednictvím svědectví a analýz přibližuje motivace vojáků, kteří byli nasazeni k potlačení reformních snah v Československu, a zkoumá jejich postavení a rozhodovací procesy v rámci armád Varšavské smlouvy. Benčíkova práce je založena na rozsáhlém pramenovém materiálu, včetně rozhovorů s bývalými vojáky a analýzy dokumentů, což umožňuje autorovi podat hluboký a autentický pohled na události roku 1968 z perspektivy účastníků. Kniha přispívá k lepšímu porozumění složité dynamiky vojenských operací během Pražského jara a jejich vlivu na další vývoj politické situace v Československu a ve střední Evropě.

Ke studiu uvedeného tématu a k vytvoření různých názorů na operaci byla pro autora rovněž velmi přínosná kniha *Naděje a zklamání* od Jiřího Vančury, vydaná v roce 1990, představující důležitý historický dokument zachycující události spojené s Pražským jarem v roce 1968. Vančura se v této práci zabývá rozkladem politických a

společenských událostí tohoto období, které se staly symbolem naděje na reformy a otevření společnosti v tehdejší totalitním režimu. Autor využívá bohatého pramenového materiálu a osobních zkušeností, aby čtenářům přiblížil atmosféru a důležité momenty tohoto historického období. Vančura analyzuje nejen samotné události Pražského jara, ale také jejich příčiny a následky, a to jak na politické, tak na individuální úrovni. Kniha nabízí hluboký vhled do myšlení a motivací lidí zapojených do událostí roku 1968, a to jak na straně reformistů, tak na straně režimu. Vančurův pohled je zároveň reflektivní, a umožňuje čtenářům lépe porozumět komplexnosti a paradoxům tohoto historického období.

Dále publikace *Vojenské řešení Pražského jara: 1. Invaze armád Varšavské smlouvy*, vydaná v roce 2008, která představuje důkladnou analýzu vojenských aspektů událostí spojených s Pražským jarem v roce 1968. Daniel Povolný se ve své práci zaměřuje na vojenské operace a strategie, které vedly k invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Autor pečlivě studuje vojenské plány a rozhodovací procesy vedoucí k intervenci, a analyzuje také taktiku a chování vojenských jednotek během samotné invaze. Povolný se snaží objasnit, jaká byla role jednotlivých zemí Varšavské smlouvy a jaké politické, strategické a vojenské cíle sledovaly intervenci. Kniha se opírá o širokou škálu pramenů, včetně vojenských archivů a svědectví účastníků událostí, což umožňuje autorovi podat komplexní a detailní pohled na vojenské aspekty Pražského jara. Povolného práce je klíčovým zdrojem pro porozumění vojenských událostí roku 1968 a jejich vlivu na další vývoj politické situace v Československu a ve střední Evropě.

V poslední řadě je na snaze zmínit jednu z knih, která pro jeho práci z obsahového pohledu až tolik přínosná nebyla. Jedná se o publikaci *Politics, Discontents, Hopes: 1968 East and West* od Waltera D. Connora, jež je zahrnutá v časopise *Journal of Cold War Studies*, editovaném Markem Kramerem a vydaném v roce 2012. Tato publikace se zabývá politickými událostmi a nespokojeností ve východní a západní Evropě v roce 1968. Nicméně z hlediska práce autora, je tato publikace méně relevantní. I když poskytuje zajímavý kontext pro události roku 1968, její zaměření je spíše na širší politické dění ve východní a západní Evropě.

1 Historický kontext

Historický kontext Operace Dunaj se odehrával v širším rámci studené války a politických událostí ve střední Evropě. Po druhé světové válce bylo Československo součástí východního bloku pod vlivem Sovětského svazu. V roce 1948 se v zemi ujala moci komunistická strana v čele s Klementem Gottwaldem, a toto období bylo charakterizováno silným sovětským vlivem, centralizovanou ekonomikou a politickou represí.

V průběhu 50. let došlo k postupnému uvolňování sovětské kontroly v rámci procesu „destalinizace“, ale politická situace se opět zintenzivnila v roce 1968. Pražské jaro, zahájené v lednu téhož roku, představovalo období politických reformních snah vedených prvním tajemníkem Komunistické strany Alexanderem Dubčekem. Cílem bylo vytvoření „socialismu s lidskou tváří“, který kombinoval prvky demokracie, svobody a politické plurality s principy socialismu¹.

Československo zaujímal společně s Německou demokratickou republikou strategicky klíčový geopolitický a vojenskostrategický prostor na pomezí dvou dominantních mocenských a vojenských bloků – NATO a Varšavské smlouvy. Československá lidová armáda měla v případě vypuknutí ozbrojeného konfliktu hrát klíčovou roli jako první linie armády, zajišťující podmínky pro nasazení druhého strategického sledu sovětských vojsk.²

Ve druhé polovině 60. let panovala v Československé socialistické republice rozšířená nespokojenost. Běžné produkty byly nedostatkové a často se musely dovážet, protože průmysl byl zaměřen především na těžký průmysl. Dalším významným problémem byla omezená svoboda, výrazná cenzura a autoritativní režim falešné rovnosti, který byl obyvatelům země vnucen pod hlavičkou jedné vládnoucí strany. Popularita prezidenta Antonína Novotného nebyla vysoká a s ukončením jeho vlády se stupňovala kritika, která dosáhla vrcholu na IV. sjezdu československých spisovatelů v červnu 1967. Na sjezdu došlo k předčasnému odchodu delegace Komunistické strany Československa (KSČ). Vedení strany cítilo ohrožení a reagovalo tvrdě, zbavilo organizátory sjezdu a autory hlavních referátů zaměstnání a vyloučilo je z KSČ. Jejich díla byla opět zakázána po dlouhé době. Tato represe byla odpovědí na narůstající odpor

¹ KUBRICHT, A. Paul, *Confronting Liberalization and Military Invasion. America and the Johnson Administration Respond to the 1968 Prague Summer*, Stuttgart 1992, s. 197-212.

² HOTTMAR, Aleš, MACKOVÍK, Stanislav, *Rudé hvězdy nad Československem 1968–1991. Část 1*. In: Vrtulníky v Česku [online], [cit. 2023-11-02]. Dostupné z: <https://www.vrtulnik.cz/mil3/invaze.pdf>.

a hlasitou kritiku, kterou spisovatelé vyjádřili vůči politickému establishmentu a způsobu vlády v zemi.³

Na podzim roku 1967 dosáhlo opoziční reformní hnutí komunistů i nekomunistů fáze otevřené konfrontace uvnitř vedení Komunistické strany Československa. Tento střet se projevil například ve sporu o dekumulaci nejvyšších stranických a státních funkcí. Antonín Novotný, zastávající pozici prezidenta a prvního tajemníka Ústředního výboru KSČ, byl současně vrchním velitelem Československé lidové armády, předsedou Lidových milicí a předsedou Ústředního výboru Národní fronty. Klíčovým cílem bylo zbavit ho role prvního tajemníka ÚV KSČ, neboť on a jeho stoupenci představovali hlavní překážku v řešení naléhavých problémů ve společnosti.⁴

Reformní atmosféra vedla k liberalizaci mediálního prostoru, uvolnění cenzury a pokusu o vytvoření socialistické společnosti, která by respektovala lidská práva a individuální svobody. Nicméně, tyto snahy vyvolaly obavy ve východoevropských zemích Varšavské smlouvy, zejména v Sovětském svazu, který považoval tuto liberalizaci za hrozbu pro jeho kontrolu nad socialistickými státy.

Sovětské jednotky dosud nebyly v Československu dislokovány, na rozdíl od Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky nebo Maďarské lidové republiky. V prosinci 1965 si sovětská strana vynutila na československé vládě souhlas s umístěním tří raketových základů na jejím území. Návrh na dislokaci sovětských vojsk byl v Praze několikrát odmítnut.⁵

V této atmosféře nejistoty a politického napětí proběhla dne 21. srpna 1968 tzv. Operace Dunaj. Sovětský svaz a další země Varšavské smlouvy vyslaly svá vojska do Československa s cílem potlačit reformní hnutí a obnovit tvrdší komunistický režim. Tato vojenská intervence ukončila naděje na demokratizaci v Československu a poznamenala na mnoho let politickou a společenskou atmosféru v regionu. Operace Dunaj tak zůstala klíčovým bodem v historii studené války a politického vývoje ve střední Evropě⁶.

Pozadí pro Operaci Dunaj bylo utvářeno řadou faktorů. Sovětský svaz vnímal Pražské jaro jako hrozbu pro jeho politický vliv v regionu a pro stabilní fungování socialistických režimů.⁷ Tato událost vyvolala obavy v Moskvě, že by mohla inspirovat

³ BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij, PAZDERKA, Josef, (ed.), *Invaze 1968. Ruský pohled*, Praha 2011, s. 32.

⁴ BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara*. Praha 2013, s. 18.

⁵ EMMERT, František, *Rok 1968 v Československu*, Praha 2007, s. 5.

⁶ STOLARIK, Mark, *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia. 1968. Forty Years Later*, Wauconda 2010, s. 162.

⁷ SEBBAH, Francois-David, *Operation Danube. Soviet and Warsaw Pact Intervention in Czechoslovakia. 1968*, Warwick 2020, s. 34.

další východoevropské země k podobným reformám, čímž by oslabily sovětskou kontrolu nad tímto blokem států. Operace Dunaj se stala reakcí na tuto percepční hrozbu, když sovětské vojenské síly včetně polských, východoněmeckých, bulharských a maďarských vojsk vstoupily na území Československa. Cílem bylo potlačit demokratické a liberální reformy a obnovit tvrdý komunistický režim v souladu se sovětskými zájmy.⁸

Operace měla značné důsledky pro samotné Československo. Byla následována obdobím normalizace, což znamenalo tvrdý návrat k autoritářským praktikám a potlačení jakékoli opozice. Politické, ekonomické a kulturní dopady této události se projeví v celém regionu střední Evropy a měly vliv na mezinárodní vztahy během studené války. V důsledku Operace Dunaj zůstala otázka suverenity, politické svobody a schopnosti východoevropských zemí ovlivňovat vlastní osudy klíčovým tématem pro období studené války a později se stala symbolem touhy po demokracii a svobodě ve střední a východní Evropě.

1.1 Události a politické dění v Československu před srpnem 1968

Před srpnem 1968 procházelo Československo obdobím politických a společenských změn, které vyvrcholily v Pražském jaru. Po 2. světové válce se v roce 1948 v zemi ujala moci Komunistická strana Československa v čele s Klementem Gottwaldem. Následovala éra komunistického režimu, která byla charakterizována centralizovanou ekonomikou, politickou represí a podřízením vůči Sovětskému svazu⁹.

V průběhu 50. let došlo k období destalinizace, které přineslo určité změny v politickém klimatu, ale zároveň se udržovala autoritářská povaha režimu. V šedesátých letech nastalo období postupného otevírání a liberalizace. Předseda Ústředního výboru Komunistické strany Antonín Novotný, který se ujal moci po Gottwaldově smrti v roce 1953, se však stal předmětem kritiky kvůli ekonomickým neúspěchům a nedostatečné politické reformě. V roce 1967 byl Novotný nahrazen Alexandrem Dubčekem, který přinesl s sebou naději na politickou změnu a reformy. Dubček inicioval proces, který měl přinést "socialismus s lidskou tváří." Tato snaha o kombinaci socialistických principů s prvky demokracie, svobody slova a pluralitou politických názorů získala označení Pražské jaro. Během tohoto období bylo uvolněno tiskové prostředí, cenzura byla

⁸ ČÍŽEK, Rudolf, *Ztracené archivy 1968. 21. srpen 1968 v ulicích Prahy*, Praha 2011, s. 58.

⁹ GORDON, H. SKILLING, *Thaw and Freeze-up. Prague 1968*, New York 1970, s. 192-201.

zmírněna, a lidé začali vyjadřovat své názory svobodněji. Docházelo ke kritice minulého režimu a k diskusi o možných reformách. Bylo zahájeno také ekonomické oživení s cílem zlepšit životní úroveň občanů.¹⁰

Dne 30. března 1968 byl do funkce prezidenta zvolen generál Ludvík Svoboda. Výběr této osobnosti může být zdůvodněn několika faktory: Svoboda byl významnou postavou československého odboje, kde bojoval společně s dalšími československými vojáky v rámci sovětské armády, což mu vyneslo uznání i v Sovětském svazu. Kromě toho byl Ludvík Svoboda starší osobností bez rozsáhlých politických zkušeností, což zvyšovalo pravděpodobnost, že nebude aktivně vstupovat do opozice vůči vládě. Tímto způsobem byl považován za nesporného kandidáta na prezidentský post v období, které následovalo po politických změnách v Československu.¹¹

Během existence Varšavské smlouvy bylo běžné, že členové této aliance pravidelně pořádali vojenská cvičení s cílem zdokonalit koordinaci spojeneckých vojsk v případě potenciálního útoku ze strany NATO. Cvičení s označením ŠUMAVA se stalo zvláštním vzhledem k dobové politické krizi mezi Československem a ostatními socialistickými státy. V období od 24. do 26. dubna 1968 přijel do Československa vrchní velitel Varšavské smlouvy maršál Jakubovskij, který požádal československou vládu o provedení cvičení v prvním pololetí roku 1968 místo původně plánovaného termínu v září. Předsednictvo ÚV KSČ nejprve uvažovalo o zrušení cvičení z obav před možnou vojenskou intervencí. Nicméně se obávalo, že takový krok by mohl být vyložen jako snaha o odstoupení ze smlouvy, a nakonec souhlasilo s posunutím termínu. Termín cvičení byl stanoven mezi 20. a 30. červnem 1968 a hlavní část se konala na území Československa a Polska, dále pak v Německé demokratické republice a Sovětském svazu s maximálním využitím vojenských výcvikových prostorů s cílem minimalizovat škody na polích. Pro přesun jednotek byly využity železnice.

V dubnu bylo Dubčekovo hledání socialismu s lidskou tváří formálně zaznamenáno v Akčním programu Komunistické strany Československa¹². Tento program stanovil několik klíčových bodů v rámci vnitřní politiky, včetně rozšíření demokracie uvnitř strany, posílení autonomie státního aparátu, dalším politickým stranám a parlamentu, obnovení občanských práv (jako svoboda shromažďování a spolčování) a

¹⁰ DURMAN, Karel. *Útěk od praporů. Kreml a krize impéria 1964-1991*, Praha 1998, s. 73.

¹¹ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*, Praha 1990, s. 29.

¹² POVOLNÝ, Daniel. *Vojenské řešení Pražského jara. 1. Invaze armád Varšavské smlouvy*, Praha 2008, s. 33.

aktivní pokračování v procesu politických rehabilitací. Program se také věnoval upravení vztahů mezi Čechy a Slováky v rámci federálně organizovaného státu a navrhoval hospodářské reformy. V oblasti zahraniční politiky se dubčekovské vedení zavázalo k provádění nezávislejší politiky, avšak s podmínkou, že bude hájit zájmy Varšavské smlouvy, zejména Sovětského svazu.¹³

Přestože Pražské jaro nabízelo naději na demokratický socialismus, tato iniciativa vyvolala znepokojení ve východním bloku a zejména v Sovětském svazu. Obavy z možného oslabení vlivu komunistického bloku vedly k rozhodnutí o provedení Operace Dunaj v srpnu 1968. Tato vojenská intervence měla za následek potlačení reformních snah a obnovení autoritářského režimu v Československu během období, které následovalo po událostech srpna 1968.¹⁴

Toto období normalizace trvalo až do počátku 80. let, ačkoliv počátkem 70. let bylo možné pozorovat určité mírné změny, zejména v hospodářské oblasti. Politické klima zůstávalo autoritativní a omezené ve výrazu politických názorů. Pražské jaro a následná reakce v podobě Operace Dunaj zanechaly trvalý otisk na Československu a střední Evropě. Události z roku 1968 zasáhly nejen politickou sféru, ale také formovaly společenské a kulturní dění. Politická traumata a omezení svobody projevu vedly k vývoji disentu a odporu v následujících letech, který sehrál klíčovou roli v roce 1989, jež přivedla komunistický režim v Československu k pádu.

1.2 Pražské jaro a jeho význam

Pražské jaro, které začalo v lednu 1968 a vyvrcholilo v srpnu téhož roku, představovalo období mimořádných politických a společenských změn v Československu¹⁵. Po nástupu Alexandra Dubčeka k moci v únoru 1968 došlo k iniciaci reformního programu, který měl přinést "socialismus s lidskou tváří." Tato snaha o kombinaci socialistických principů s prvky demokracie, svobody slova a pluralitou politických názorů vytvořila atmosféru otevřenosti a optimismu.¹⁶

Jedním z klíčových prvků Pražského jara bylo uvolnění tiskového prostoru a zrušení cenzury, což umožnilo svobodnější diskusi o politice a společnosti. Lidé mohli otevřeně vyjadřovat své názory a kritizovat minulý režim. Politická atmosféra byla

¹³ VALENTA, Jiří, *Sovětská intervence v Československu 1968. Anatomie rozhodnutí*, Praha 1991, s. 18.

¹⁴ BENČIK, Antonín, KURAL, Václav, MICHÁLKOVÁ, Marie, VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír (ed.), *The Prague Spring. 1968*, Budapešť 2006, s. 116.

¹⁵ EMMERT, s. 67.

¹⁶ POVOLNÝ, s. 53.

označována za demokratickou a pluralitní, což přitahovalo širokou podporu ze strany občanů, umělců, intelektuálů, a dokonce i některých představitelů komunistické strany.¹⁷ Reformy se dotkly ekonomiky, většího zapojení pracovníků do rozhodovacích procesů a zlepšení životních podmínek obyvatelstva. Tyto plány měly za cíl odstranit některé nedostatky předchozího režimu a zvýšit legitimitu komunistické strany prostřednictvím širší politické angažovanosti občanů.

Význam Pražského jara spočívá v jeho pokusu o nalezení nové cesty k socialismu, která by respektovala lidská práva, demokracii a individuální svobody. Události Pražského jara však vyvolaly znepokojení ve východním bloku, zejména v Sovětském svazu. V srpnu 1968 byla tato naděje na demokratický socialismus potlačena vojenskou intervencí ze strany zemí Varšavské smlouvy v rámci Operace Dunaj.¹⁸

I přes své krátké trvání zanechalo Pražské jaro významný odkaz. Události tohoto období ukázaly, že touha po svobodě, demokracii a lidských právech byla živá i ve východoevropských zemích pod kontrolou komunistických režimů. Pražské jaro se stalo symbolem odvahy a snahy o změnu, ačkoliv byla tato snaha násilně potlačena. Pražské jaro mělo také dalekosáhlé důsledky pro politický a společenský vývoj ve střední Evropě.¹⁹

V dlouhodobém horizontu se Pražské jaro stalo inspirací pro boj za demokracii a lidská práva ve střední a východní Evropě. Symbolika tohoto období přežila potlačení a násilnou intervenci. Lidé si vytvořili vzpomínky na chvíle relativní svobody a naděje, které Pražské jaro nabízelo, a tyto vzpomínky hrály klíčovou roli v následujících letech, kdy se občanská společnost formovala a zdokonalovala ve stínu totalitárního režimu.²⁰ Revoluce v roce 1989, která přinesla pád komunistických režimů ve střední a východní Evropě, byla v mnoha ohledech duchovním dědicem Pražského jara. Lidé, inspirovaní snahou o demokratický socialismus, znovu vyjádřili svůj odpor vůči totalitárním režimům a přispěli k vytvoření nových, svobodnějších politických a společenských struktur. Pražské jaro zanechalo trvalý odkaz na politický a intelektuální vývoj ve střední a východní Evropě. Události tohoto období symbolizují odvahu vzdorovat totalitním

¹⁷ FAJMON, Hynek (ed.), *Sovětská okupace Československa a její oběti*, Brno 2005, s. 78.

¹⁸ STONEMAN, Anna J., *Socialism With a Human Face. The Leadership and Legacy of the Prague Spring*. In: DABEL, Jane (ed.), *The History Teacher*, Los Angeles 2015, s. 103–125.

¹⁹ KAPLAN, Karel, *Kořeny československé reformy 1968. 1*, Brno 2000, s. 84.

²⁰ POVOLNÝ, s. 82.

systemům a hledat cestu ke svobodě a demokracii, což mělo významné důsledky pro celý kontinent.²¹

2 Přípravy na operaci Dunaj

Přípravy na Operaci Dunaj, vojenskou intervenci provedenou zeměmi Varšavské smlouvy v srpnu 1968, začaly v kontextu vzrůstajících obav o politický vývoj v Československu během Pražského jara²². Sovětský svaz a další členové Varšavské smlouvy vnímali reformy vedené Alexanderem Dubčekem jako hrozbu pro svůj politický vliv a stabilitu socialistických režimů ve střední Evropě. Sovětský vůdce Leonid Brežněv, znepokojený touhou po demokracii a nezávislosti v Československu, začal plánovat vojenskou intervenci. Během příprav na Operaci Dunaj bylo nutné koordinovat akce mezi členskými státy Varšavské smlouvy a připravit strategii potlačení politického vývoje v Československu²³.

Na začátku příprav byla provedena intenzivní vojenská cvičení, která měla posílit schopnost zemí Varšavské smlouvy spolupracovat v rámci vojenských operací. Bylo zdůrazněno, že cílem intervence není okupace Československa, ale pouze obnovení "socialistického pořádku." Současně s vojenskými přípravami probíhala diplomatická aktivita. Vedení Sovětského svazu se snažilo získat souhlas a podporu od ostatních členů Varšavské smlouvy. Byl vyvíjen diplomatický tlak na československé vedení, aby se vzdalo liberálních reforem a vrátilo k ortodoxnímu modelu socialismu pod sovětským vedením.²⁴

V době před zahájením operace bylo učiněno rozhodnutí o vojenském zásahu. Dne 21. srpna 1968 vojska Varšavské smlouvy vstoupila do Československa, což bylo iniciováno Sovětským svazem. Intervence byla prováděna vojensky disciplinovaně, ačkoliv se setkala s odporem a protesty ze strany československého obyvatelstva.

Operace Dunaj ukončila naděje na demokratizaci a svobodu v Československu. Zasáhla nejen politickou sféru, ale měla i dlouhodobé důsledky pro společnost a mezinárodní vztahy ve střední Evropě, formující politický a společenský vývoj po celá desetiletí.²⁵

²¹ KRATOCHVÍL, Jan, POVOLNÝ, Daniel, *21. 8. 1968*, Brno 2004, s. 67.

²² POVOLNÝ, s. 69.

²³ VANČURA, s. 84.

²⁴ BRACKE, Maud, *The 1968 Czechoslovak Crisis. Reconsidering Its History and Politics*. In: PINTO, Pedro Ramos (ed.), *Contemporary European History*, Cambridge 2003, s. 373-383.

²⁵ SEBBAH, s. 112.

Po zahájení Operace Dunaj následovalo období, kdy byla Československá socialistická republika pod přímou vojenskou kontrolou zemí Varšavské smlouvy. Sovětský svaz a jeho spojenci chtěli zamezit dalšímu vývoji, který by podkopával jejich politickou dominanci v regionu. Omezili svobodu tisku, posílili cenzuru a uvedli do funkce nové vedení v souladu se svými zájmy. Alexander Dubček byl zbaven moci a nahrazen Gustávem Husákem, který představoval konzervativnější politický přístup. Politické procesy, represivní opatření a odstranění těch, kteří podporovali reformy Pražského jara, byly běžné postupy v následných měsících. Tato období represe byla součástí širšího úsilí o potlačení jakékoli opozice vůči novému autoritářskému režimu.²⁶

Zahraníční reakce na Operaci Dunaj byly rozmanité. Západní země a několik států Varšavské smlouvy odsoudily intervenci a vyjádřily solidaritu s Československem. Avšak většina států ve východním bloku, včetně Polska, Maďarska a Východního Německa, podporovala sovětský postup.²⁷

Operace zanechala trvalé následky na československou společnost. Obyvatelstvo bylo traumatizováno ztrátou politické svobody a naděje na demokratický vývoj. Normalizace, která následovala po intervenci, znamenala období politické stagnace, ekonomických potíží a omezení svobody projevu. Mnozí občané Československa byli nuceni žít pod dohledem státní bezpečnosti, a dissent byl potlačován. Přestože bylo Pražské jaro potlačeno, jeho duch přežil a hrál klíčovou roli v pozdějším politickém vývoji ve střední Evropě. Inspirace k boji za demokracii a lidská práva, kterou přineslo toto období, hrála významnou roli během Revoluce 1989, která nakonec přivedla k pádu komunistického režimu v Československu a dalších zemích ve střední a východní Evropě.²⁸

2.1 Role Sovětského svazu a dalších zemí Varšavské smlouvy

Zatímco vývoj v Československu v druhé polovině šedesátých let pomalu směřoval k posílení sil, které se snažily osvobodit československou společnost od stínu stalinismu a prosazovat demokratický model socialistického vývoje, odpovídající demokratickým tradicím a národním potřebám, situace v Sovětském svazu byla zcela opačná. Po

²⁶ NAVRÁTIL, Jaromír (ed.), *The Prague Spring 1968. A National Security Archive Document Reader*, New York 1998, s. 98.

²⁷ CONNOR, Walter D., *Politics. Discontents. Hopes. 1968 East and West*. In: KRAMER, Mark (ed.), *Journal of Cold War Studies*, Cambridge 2012, s. 142-153.

²⁸ BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara*, Praha 2013, s. 133.

odstranění N. S. Chruščova a nástupu L. I. Brežněva v čele Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) začal v roce 1964 proces návratu ke stalinismu.²⁹ Chruščovovy reformy byly postupně odstraňovány, obnovovalo se stalinistické chápání socialismu a jeho metody kontroly společnosti. Sovětský socialistický systém byl vedením Brežněva prezentován jako jedině správný a nezpochybnitelný. Jakékoli odchýlení od tohoto brežněvovského paradigmatu, i přes formální uznání národních odlišností, bylo považováno za hrozbu samotné podstaty socialismu a potenciální návrat k buržoazní demokracii³⁰. Souběžně s posilováním neostalinistického režimu pod Brežněvovým vedením nabýval na síle vliv a moc sovětské armády. Politici jako Ulbricht, Gomulka a Živkov tuto koncepci socialismu v podstatě sdíleli, protože pro ně vývoj v Československu představoval nebezpečný precedens pro jejich vlastní národy a znamenal hrozbu pro jejich vlastní mocenské pozice.³¹

V prosinci 1967 přicestoval do Československa sovětský vůdce Leonid Brežněv s cílem osobně zhodnotit situaci v zemi. Vůči tehdejšímu prezidentovi nechoval příliš nakloněně, což bylo ovlivněno i protireformním dopisem, který dorazil do Moskvy po odvolání Chruščova v roce 1964. V reakci na politickou krizi v Československu pronesl slavnou frázi "Éto vaše dělo" (Je to vaše věc), avšak oficiálně nevynesl žádný soud. V prosinci 1967 došlo na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Československa ke strukturální změně, kdy byly odděleny funkce prvního tajemníka a prezidenta. Toto opatření mělo zabránit koncentraci příliš velké moci v rukou jednotlivce. V následujícím roce, 5. ledna 1968, byl do role nového prvního tajemníka zvolen Alexander Dubček.

Před operací Dunaj vyvstaly v Sovětském svazu vážné obavy ohledně politických reforem a liberalizace, které byly iniciovány v rámci Pražského jara v Československu. Brežněv a jeho blízcí spojenci považovali tyto reformy za hrozbu pro sovětský vliv v regionu a pro stabilitu socialistických režimů ve střední Evropě. V reakci na tuto hrozbu začala Sovětský svaz spolu se spojenci plánovat vojenskou intervenci, která by potlačila reformní hnutí v Československu.

Dne 22. března 1968 předložil Antonín Novotný rezignaci Národnímu shromáždění. Spolu s jeho odchodem z postu prezidenta došlo k dalším personálním

²⁹ PECKA, Jindřich a kol., *Sovětská armáda v Československu 1968-1991*, Praha 1996, s. 112.

³⁰ VANČURA, s. 59.

³¹ BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“*. *Vojáci a Pražské jaro 1968*, Praha 1994, s. 22.

změnám v československém vedení. Dne 15. března byl odvolán z funkce ministra vnitra Kudrna a generální prokurátor Bartušek.³²

V rámci Varšavské smlouvy byly rozhodující role zastávány i dalšími zeměmi, včetně Polska, východního Německa, Maďarska a Bulharska. Tyto státy byly součástí vojenské aliance, která byla vytvořena za účelem vzájemné obrany proti možným hrozbám ze strany NATO. V případě Československa byla tato aliance zneužita k potlačení vnitřního politického vývoje, což vyvrcholilo vojenskou intervencí.³³

Před samotnou operací bylo nezbytné dosáhnout shody a koordinace mezi členy Varšavské smlouvy. Diplomatické snahy byly zaměřeny na získání podpory od většiny členských zemí a na přesvědčení těch, kteří mohli mít pochybnosti o smyslu a legitimitě intervence. Koordinace vojenských operací byla klíčovým prvkem příprav na Operaci Dunaj.

Vojenská intervence byla zahájena dne 21. srpna 1968, kdy vojska Varšavské smlouvy, včetně sovětských, vstoupila do Československa. Tato akce byla provedena disciplinovaně, avšak vyvolala v Československu odpor a protesty. Následně Sovětský svaz a jeho spojenci zajišťovali, aby byla v zemi obnovena autoritářská kontrola, což vedlo k období normalizace, kde byly potlačeny reformní snahy a omezena politická svoboda.³⁴

Roli Sovětského svazu a ostatních členů Varšavské smlouvy lze chápat jako snahu udržet politickou homogenitu v rámci socialistických států ve střední Evropě a zabránit jakýmkoli projevům politické nezávislosti, které by mohly oslabit sovětský vliv v regionu. Intervence v Československu však vyvolala nejen odpor v této zemi, ale také kritiku a odsouzení ze strany mezinárodního společenství, což zůstává klíčovým prvkem v hodnocení této kontroverzní události.

Po vojenské intervenci a obnovení autoritářského režimu v Československu začalo období normalizace. Gustáv Husák, nový vůdce země, prosazoval politiku poslušnosti vůči sovětským zájmům a potlačení jakékoli politické opozice. Politická scéna byla očištěna od těch, kteří podporovali demokratické reformy, a docházelo k represím vůči těm, kdo vyjádřili nesouhlas s novým režimem³⁵.

³² VANČURA, s. 19.

³³ POVOLNÝ, s. 88.

³⁴ LERNER, Mitchell, "Trying to Find the Guy Who Invited Them". *Lyndon Johnson. Bridge Building and the End of the Prague Spring*. In: FOSTER, Anne L., GOEDDE, Petra (ed.), *Diplomatic History*, Oxford 2008, s. 77-103.

³⁵ VALENTA, s. 49.

Sovětský svaz a jeho spojenci hráli klíčovou roli v udržování politické stability v Československu během období normalizace. Podporovali nový vedení v jeho úsilí o potlačení jakékoli opozice a zajištění plné kontroly nad politickým a společenským životem v zemi. Mezinárodní reakce na události spojené s Pražským jarem a následnou intervencí byly odlišné. Západní země a několik členů Varšavské smlouvy odsoudily sovětskou intervenci a vyjádřily solidaritu s Československem.³⁶

Následná normalizace přinesla období politické stagnace, omezení svobody projevu a systematickou perzekuci politických odpůrců. Československo se stalo jedním z nejuzavřenějších států v rámci sovětského bloku. Většina obyvatelstva byla vystavena politickému tlaku a dohledu ze strany státní bezpečnosti, což vedlo k atmosféře strachu a nejistoty.

I přes tvrdou normalizaci zůstávala myšlenka demokracie a svobody živá. Disent a opozice se vyvíjely v podzemí, a začaly se formovat alternativní politické a kulturní proudy. Tyto síly nakonec sehrály klíčovou roli v roce 1989, který přinesl pád komunistického režimu a obnovu demokracie v Československu. Události kolem Pražského jara a Operace Dunaj tak měly trvalý vliv na politický vývoj ve střední a východní Evropě.³⁷

2.2 Rozhodovací proces a zpravodajská činnost

Rozhodovací proces a zpravodajská činnost v rámci Operace Dunaj v roce 1968 byly klíčovými aspekty celé události, které vedly k vojenské intervenci. Sovětský svaz a ostatní členové Varšavské smlouvy přistoupili k rozhodnutí o zásahu v reakci na politické reformy, které probíhaly v rámci Pražského jara pod vedením Alexandra Dubčeka.³⁸

Rozhodovací proces začal vzrůstat v době, kdy se v členských zemích Varšavské smlouvy začaly šířit obavy ohledně vývoje v Československu. Sovětský svaz, jako vedoucí síla v této alianci, sehrál klíčovou úlohu ve formulaci a prosazení rozhodnutí o vojenském zásahu. Generální tajemník KSSS Leonid Brežněv a další vůdci sovětské politiky vnímali liberalizační kroky v Československu jako hrozbu pro svůj vliv v regionu a stability socialistických režimů ve střední Evropě.³⁹

³⁶ SEBBAH, s. 91.

³⁷ TOMEK, Prokop, PEJČOCH, Ivo, *Černá kniha sovětské okupace. Sovětská armáda v Československu a její oběti. 1968-1991*, Cheb 2015, s. 47.

³⁸ ČERNÁ, Marie, PATON, Derek, PATON, Marzia, *From "Occupation" to "Friendly Assistance". The "Presence" of Soviet Troops in Czechoslovakia after August 1968*. In: KOVÁCS, Janka, LÁSZLÓFI, Viola (ed.), *The Hungarian Historical Review*, Budapešť 2015, s. 114-143.

³⁹ SEBBAH, s. 79

Rozhodování o vojenské intervenci se týkalo diplomatického úsilí o získání podpory v rámci Varšavské smlouvy. Brežněv se snažil přesvědčit všechny členy aliance o nutnosti kroku proti "kontrarevolučnímu hnutí" v Československu. Zároveň se konala série jednání a porad mezi sovětskými vůdci a vůdci dalších členských států s cílem dosáhnout konsensu a koordinace.

Zpravodajská činnost hrála klíčovou roli při podpoře rozhodovacího procesu. Sovětské a další zpravodajské služby sledovaly politické události v Československu a informovaly vedení o každém vývoji, který by mohl podkopat sovětský vliv nebo přinést další změny v politickém směřování země. Zpravodajská data byla využívána k posílení argumentace pro vojenský zásah a zdůvodnění potřeby obnovení "socialistického pořádku."

Samotná Operace Dunaj byla provedena s cílem potlačit demokratické reformy a obnovit autoritativní kontrolu v Československu. Vojenská intervence byla disciplinovaná, ale narazila na odpor a protesty ze strany československého obyvatelstva. Důsledky této akce, včetně normalizace a represí, měly trvalý dopad na politický vývoj ve střední Evropě a formovaly postoj vůči komunistickým režimům v následujících letech⁴⁰.

Zpravodajská činnost byla v průběhu celého procesu důležitá nejen při rozhodování o intervenci, ale také při plánování a provedení samotné operace. Informační tok byl klíčový pro koordinaci mezi členskými státy Varšavské smlouvy a pro zajištění úspěchu vojenské intervence. Zpravodajské služby sledovaly pohyby československých vojenských sil, monitorovaly politické reakce a poskytovaly aktuální informace pro strategické rozhodnutí během operace.⁴¹

V průběhu samotné operace byla rozhodovací centra vedení v Sovětském svazu a dalších členských zemích Varšavské smlouvy v neustálém spojení s veliteli na bojišti. Zpravodajské získané informace pomáhaly přizpůsobit strategii podle aktuálních událostí a zajišťovat efektivní průběh intervence.

Rozhodovací proces a zpravodajská činnost byly úzce propojeny s diplomatickými snahami prezentovat intervenci jako nezbytné opatření k ochraně socialistického pořádku. Diplomaté ze zemí Varšavské smlouvy byli vysláni do zahraničí s cílem prezentovat oficiální stanovisko a získat podporu nebo alespoň neutralitu od

⁴⁰ VANČURA, s. 88.

⁴¹ MCGINN, John G, *The Politics of Collective Inaction. NATO's Response to the Prague Spring*. In: KRAMER, Mark (ed.), *Journal of Cold War Studies*, Cambridge 1999, s. 111-138.

dalších států. Rozhodovací proces a zpravodajská činnost během Operace Dunaj byly komplexní a víceúrovňové. Od získávání informací o situaci v Československu, přes diplomatickou přípravu až po samotné provádění vojenské intervence byly tyto aspekty vzájemně propojeny a formovaly celkový průběh událostí spojených s Pražským jarem a následnou reakcí ze strany Varšavské smlouvy.⁴²

3 Průběh operace Dunaj

Průběh operace Dunaj, označované také jako okupace Československa, je jednou z nejvýznamnějších událostí evropské historie druhé poloviny 20. století. Tato vojenská akce, zahájená v noci z 20. na 21. srpna 1968, představovala masivní invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Hlavním impulsem k této invazi byla snaha Sovětského svazu a jeho spojenců potlačit reformní procesy, známé jako Pražské jaro, které v Československu nastolil Alexander Dubček a jeho tým. Tyto reformy směřovaly k liberalizaci komunistického režimu a byly vnímány Moskvou jako hrozba pro socialistický blok. Operace Dunaj tak byla nejen vojenským, ale i ideologickým zásahem. Operace Dunaj neproběhla pod formální záštitou Varšavské smlouvy.⁴³

Invaze začala bez varování. Pět zemí Varšavské smlouvy – Sovětský svaz, Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Východní Německo - vyslalo do Československa téměř půl milionu vojáků a tisíce tanků. Tento vojenský manévr byl jedním z největších v poválečné Evropě. Československá armáda, přesvědčena o nutnosti vyhnout se krvavému konfliktu, dostala rozkaz neklást odpor⁴⁴. Nicméně, invaze vyvolala silný odpor mezi civilním obyvatelstvem. Lidé vyšli do ulic, aby vyjádřili svůj protest proti okupaci, často konfrontováni s vojáky a tanky. Tento občanský odpor byl symbolickým projevem nesouhlasu s násilným potlačením demokratických snah.⁴⁵

Důsledky invaze byly pro Československo tragické. Vedla k ukončení procesů Pražského jara a obnovení tvrdého komunistického režimu. Alexander Dubček byl donucen rezignovat a byl nahrazen Gustávem Husákem, který zahájil období tzv. normalizace. Během normalizace došlo k politickým čistkám, cenzuře a represím vůči disidentům. Mezinárodně operace Dunaj vyvolala silné odsouzení, zejména ze strany

⁴² TOMEK, PEJČOCH, s. 65.

⁴³ BÍLÝ, Matěj, *Konec neslavného spojení*. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online], [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2021/06/PD_2_20_s116-124.pdf.

⁴⁴ PECKA, s. 55.

⁴⁵ MASTNÝ, Vojtěch, *Was 1968 a Strategic Watershed of the Cold War?*. In: FOSTER, Anne L., GOEDDE, Petra (ed.), *Diplomatic History*, Oxford 2005, s. 149-177.

západních zemí, ale vzhledem k bipolárnímu rozdělení světa během studené války nedošlo k žádné významné mezinárodní reakci, která by změnila situaci v Československu.

Operace Dunaj měla také dlouhodobý dopad na vztahy mezi Sovětským svazem a jeho satelitními státy. Zatímco některé komunistické režimy v regionu operaci podporovaly, pro mnohé Čechoslováky a Slováky to byl moment hlubokého zklamání a ztráty iluzí o možnosti reformy socialismu. Invaze přispěla k dalšímu zhoršení obrazu Sovětského svazu v očích mnoha lidí ve východním bloku a posílila disidentské hnutí. V dlouhodobější perspektivě tato událost předznamenala postupnou „erozi“ autority Moskvy nad satelitními státy, a nakonec přispěla k pádu komunismu v Evropě na konci 80. let.

Reakce československé společnosti na okupaci byla rozdílná. Zatímco někteří obyvatelé se snažili adaptovat na nové podmínky a vyhýbali se jakékoliv politické aktivitě, jiní se zapojili do odporu proti okupantům a režimu. Toto období také svědčilo o rostoucí roli nezávislých intelektuálů a umělců ve veřejném životě, kteří se stávali hlasitými kritiky režimu. Vznikaly samizdatové publikace, utajené kulturní akce a politické diskuse, které přispěly k udržení ducha odporu v československé společnosti.⁴⁶

Kulturní a společenský dopad operace Dunaj byl obrovský. Na jedné straně bylo toto období charakterizováno pocitem beznaděje a represe, na straně druhé stimulovalo vznik nových forem občanského aktivismu a kritického myšlení⁴⁷. Invaze a následné události měly zásadní vliv na formování moderní české a slovenské identity, na vnímání vlastní historie a postojů k mezinárodním vztahům. Operace Dunaj tak zůstává klíčovým momentem v historii Československa.

Přes veškeré násilí a represe, které invaze přinesla, se v československé společnosti udržoval proud odporu. Disent v Československu nikdy zcela nezmizel. V letech následujících po operaci Dunaj se objevila řada významných osobností, jako byl například Václav Havel, které se postavily proti komunistickému režimu. Tyto osobnosti, často vystaveny perzekuci a vězení, sehrály klíčovou roli v pozdějším demokratickém přechodu během sametové revoluce v roce 1989. Tato éra znamenala posílení vazeb mezi disidenty v Československu a jejich podporovateli v západní Evropě a Severní Americe,

⁴⁶ VALENTA, s. 52.

⁴⁷ VANČURA, s. 46.

což napomohlo šíření informací o situaci v zemi a posílilo mezinárodní tlak na komunistický režim.⁴⁸

Ekonomické důsledky operace Dunaj a následné normalizace byly rovněž značné. Československá ekonomika, která se v 60. letech snažila o reformy a otevření Západu, byla znovu uvržena do rigidního centrálního plánování pod sovětským vlivem. Tento obrat měl dlouhodobý negativní dopad na hospodářský vývoj země. Nedostatečná inovace, byrokracie a izolace od západních trhů vedly k stagnaci a zhoršení životní úrovně obyvatel. Tento ekonomický marasmus přispěl ke kritice režimu v 80. letech a byl jedním z faktorů, které napomohly pádu komunismu v Československu i v dalších zemích východního bloku.

3.1 Invaze do Československa

Invaze do Československa v rámci operace Dunaj byla zásadním momentem studené války, jež měla dalekosáhlé důsledky pro vývoj v Evropě i celém světě⁴⁹. Na konci 60. let 20. století se Československo, pod vedením Alexandera Dubčeka, vydalo cestou liberalizace a reform, známých jako Pražské jaro. Tyto reformy, směřující k větší politické svobodě a ekonomické liberalizaci, vyvolaly znepokojení u vedení Sovětského svazu a jeho spojenců v rámci Varšavské smlouvy. Obavy Moskvy z "liberalizační infekce", která by mohla oslabit komunistický blok, vyústily v rozhodnutí intervenovat vojensky. V noci z 20. na 21. srpna 1968 tak do Československa vstoupily vojenské jednotky pěti zemí Varšavské smlouvy – Sovětského svazu, Polska, Maďarska, Bulharska a Východního Německa. Invaze velkou část západního světa překvapila.⁵⁰

Invaze byla provedena s ohromující rychlostí a efektivitou. Během několika hodin byly obsazeny klíčové vládní a vojenské objekty a komunikační uzly po celé zemi. Československá armáda, překvapená a nepřípravená, dostala příkaz neklást invazi odpor, aby se zabránilo zbytečnému krveprolití. Navzdory tomu se však v celém Československu rozhořel spontánní občanský odpor. Lidé vyšli do ulic, aby protestovali proti okupaci, často čelíce tankům a vojenským jednotkám. Tato občanská neposlušnost, ač násilně potlačovaná, svědčila o silném odhodlání Čechoslováků bránit svou svobodu a nezávislost.

⁴⁸ POVOLNÝ, s. 88.

⁴⁹ VANČURA, s. 64.

⁵⁰ *Soviet Invasion of Czechoslovakia. 1968.* In: Office of the Historian [online], [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/soviet-invasion-czechoslovakia>.

Okamžité důsledky invaze byly pro Československo tragické. Reformní proces Pražského jara byl násilně ukončen a země se vrátila pod pevnou kontrolu Moskvy. Alexander Dubček byl odstraněn z vedení strany a nahrazen Gustávem Husákem, který zahájil období tzv. normalizace. Tato normalizace představovala návrat k tvrdému komunistickému režimu, který byl doprovázen politickými čistkami, zvýšenou cenzurou a perzekucí disidentů. V těchto letech došlo k výraznému omezení občanských svobod a k odloučení Československa od západních vlivů. Navzdory mezinárodnímu odsouzení invaze a následných represí, v kontextu studené války se Západ omezil pouze na diplomatické protesty, aniž by podnikl konkrétní kroky k podpoře Československa.⁵¹

Kulturní a psychologický dopad invaze na československé obyvatelstvo byl hluboký. Operace Dunaj nejen znamenala konec nadějí na svobodnější a demokratičtější společnost, ale také vyvolala pocit zrady a izolace. Tento pocit se projevoval v širokém spektru společenského a kulturního života, od odmítání sovětské kultury až po posílení undergroundové hudby a umění, které vyjadřovaly nesouhlas s politickou situací. Operace Dunaj také přispěla k posílení disidentského hnutí, které v následujících desetiletích hrálo klíčovou roli v politických změnách v zemi⁵².

Ekonomický dopad invaze a následných politických změn byl rovněž negativní. Země, která se v 60. letech snažila o ekonomické reformy a otevření západním trhům, se nyní znovu ocitla pod pevnou kontrolou centrálně plánovaného hospodářství. Tato změna vedla k ekonomické stagnaci, nedostatku zboží a technologickému zaostávání, což mělo dlouhodobý dopad na životní úroveň obyvatel. V důsledku těchto faktorů se ve společnosti rozšířilo rozčarování a nespokojenost, která postupně přispěla k politickým změnám na konci 80. let⁵³.

Invaze do Československa a operace Dunaj představovaly klíčový moment v historii studené války, který měl zásadní dopad na Československo i celý východní blok. Tato událost nejen ukončila pokusy o liberalizaci komunistického režimu, ale také přispěla k posílení opozice a budoucího pádu komunistických režimů ve východní Evropě. Invaze a její důsledky se tak staly jedním z rozhodujících faktorů, které formovaly pozdější evropskou a světovou historii.

⁵¹ LAGENDIJK, Vincent, *Divided Development. Post-War Ideas on River Utilisation and their Influence on the Development of the Danube*. In: Semantic Scholar [online], [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/divided-development%3a-post-war-ideas-on-river-and-on-lagendijk/316ea264e1c1ea9c5f62453cd4ab03a69c49ecf9>.

⁵² VANČURA, s. 59.

⁵³ VALENTA, s. 87.

V reakci na okupaci se v Československu formovalo silné disidentské hnutí, které sice bylo pod tlakem státní bezpečnosti, ale přesto dokázalo udržet ducha odporu. Jednou z nejvýznamnějších postav tohoto hnutí byl spisovatel a dramatik Václav Havel, který později sehrál klíčovou roli v sametové revoluci a stal se prvním prezidentem postkomunistického Československa. Disidentské skupiny, jako byla Charty 77, se snažily o dialog se západními zeměmi a upozorňovaly na porušování lidských práv v komunistickém bloku. Tento mezinárodní tlak, spolu s interním odbojem, postupně oslaboval autoritu komunistického režimu a připravoval půdu pro jeho pád.⁵⁴

V dlouhodobějším horizontu měla invaze do Československa a následná normalizace hluboký dopad na československou společnost a kulturu. Zatímco se státní cenzura a represivní politiky snažily potlačit jakýkoliv projev nesouhlasu, vznikala pod povrchem bohatá kultura samizdatových publikací, utajených kulturních akcí a neoficiálního umění. Tyto projevy kreativity a odporu hrály zásadní roli v udržování morálního ducha národa a představovaly důležitý prostředek k šíření alternativních názorů a informací. Kultura odporu, která se formovala v důsledku operace Dunaj, tak přispěla k posílení identit a hodnot, jež se staly klíčovými v procesu demokratizace a pádu komunismu na konci 80. let.⁵⁵

3.2 Klíčové události a vojenské operace

Operace Dunaj, známá také jako invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, představuje jednu z nejvýznamnějších událostí studené války⁵⁶. Klíčovým impulsem pro tuto vojenskou intervenci byla snaha Sovětského svazu a jeho spojenců potlačit reformní hnutí Pražského jara, vedené Alexandrem Dubčekem, které usilovalo o liberalizaci komunistického režimu. Tento pokus o reformu byl vnímán jako hrozba pro jednotu a stabilitu komunistického bloku. Chronologicky lze zjednodušeně popsat průběh invaze následujícím způsobem:

- **20. srpna 1968, večer:** příprava vojsk Varšavské smlouvy na hranicích Československa. Hranice byly před invazí posíleny vojenskými jednotkami,
- **20./21. srpna 1968, přibližně 23:00 hod.:** začátek invaze. Vojenské jednotky Sovětského svazu, Polska, Maďarska, Bulharska a Východního Německa

⁵⁴ SEBBAH, s. 104

⁵⁵ LALANDE, J-Guy, *Promises of 1968. Crisis. Illusion. and Utopia*. In: TISMANEANU, Vladimír (ed.), *Russian Review*, Hoboken 2012, s. 719-721.

⁵⁶ POVOLNÝ, s. 64.

vstoupily na území Československa. Tento krok byl proveden bez předchozího varování a v rozporu s mezinárodním právem,

- **21. srpna 1968, ranní hodiny:** hlavní město a klíčová místa po celé zemi byla rychle obsazena. Sovětské jednotky vstoupily do Prahy a dalších větších měst. Letiště, rozhlasové stanice, televizní centra a další důležité komunikační uzly byly mezi prvními obsazenými místy,
- **21. srpna 1968, dopoledne a odpoledne:** pokračování obsazování strategických bodů v zemi. Nastávaly první střety a konfrontace mezi občany Československa a okupačními vojsky, především v Praze a dalších velkých městech,
- **další dny po invazi:** okupační vojska konsolidovala svou přítomnost a rozšířila kontrolu nad celým územím Československa. Současně došlo k politickým zásahům, včetně zatčení a deportace některých československých politických vůdců do Moskvy,
- **konec srpna 1968 a následující měsíce:** stabilizace situace pod kontrolou okupačních vojsk, zatímco v zemi pokračovaly protesty a projevy občanského odporu. Postupně došlo k obnovení prosovětského vedení v Československu a zahájení období normalizace.

Invaze byla charakterizována bleskovou rychlostí a efektivitou. Hlavní města a klíčové strategické body po celé zemi byly rychle obsazeny bez většího odporu, neboť československá vláda a armáda byly zaskočeny a nedostaly pokyn k ozbrojenému odporu⁵⁷. Přestože nebyl veden žádný organizovaný vojenský odpor, obyvatelstvo reagovalo masovými protesty a projevy občanské neposlušnosti. Jedním z nejvýraznějších projevů odporu bylo pokrytí směrových tabulí a cedulí mazáním nebo překrýváním, aby se znesnadnilo orientování okupačním vojskům. Kromě toho docházelo k četným konfrontacím mezi civilisty a okupačními vojsky, což někdy vyústilo v tragické následky.⁵⁸

V časných ranních hodinách 21. srpna požádal let z Moskvy s více než 100 příslušníky GRU Spetsnaz o nouzové přistání na pražském letišti. Jakmile se GRU ocitla na letištní ploše, zajistila zázemí pro příchod výsadkových sil ve stejnou dobu, kdy sovětské, východoněmecké, maďarské, polské a bulharské jednotky překročily hranice.

⁵⁷ POVOLNÝ, s. 142.

⁵⁸ WILLIAMS, Kieran D., *Czechoslovakia 1968*. In: DIXON, Simon (ed.), *The Slavonic and East European Review*, Cambridge 1996, s. 79-89.

Československé ozbrojené síly byly uvězněny v kasárnách a o hodinu později, po odvysílání výzvy ke klidu, Radio Praha přestalo vysílat.⁵⁹

Po půlnoci 21. srpna, zatímco sovětsí výsadkáři zajišťovali ruzyňské letiště, začaly jednotky pěti zemí Varšavské smlouvy překračovat hranice na československé území. Do Československa vyrazilo 17 tankových a motorizovaných pěších divizí s více než 2 000 tanky, většinou T-55 a T-62 a s dalšími obrněnými vozidly. Sovětské, bulharské a maďarské síly postupovaly od jihovýchodní hranice, spojily se se sovětskými výsadkovými silami, které se vylodily a obsadily slovenské hlavní město Bratislavu, a poté postupovaly podél česko-rakouské hranice. Tyto síly se spojily se dvěma sovětskou a polskou armádou, které přicházely ze severovýchodu, a dorazily do Brna, které již bylo obsazeno sovětskými výsadkáři. Pozemní operace byly podporovány koncentrací 500 sovětských a varšavských bojových letounů, včetně stíhaček MiG-19 a MiG-21. Mezitím na ruzyňském letišti každou hodinu přistával proud transportních letadel Antonov AN-12, které vykládaly vybavení a personál celé sovětské výsadkové divize. Podobné výsadkové operace probíhaly také ve městech Brno a Bratislava.⁶⁰

Dalším klíčovým momentem v rámci operace Dunaj bylo politické zákulisí. Sovětské vedení, v čele s Leonidem Brežněvem, usilovalo o rychlé a rozhodné ukončení reformního hnutí. Alexander Dubček a další českoslovenští představitelé byli převezeni do Moskvy, kde byli pod tlakem donuceni přijmout podmínky Sovětského svazu.⁶¹ Tento politický manévř vedl k postupnému obnovení prosovětského vedení v Československu a k ukončení reformních snah. Tento proces byl dokončen v následujících měsících, kdy došlo k návratu k tvrdému komunistickému režimu a začátku období tzv. normalizace.

Okupace Československa měla také významné mezinárodní důsledky. Invaze vyvolala rozsáhlé mezinárodní odsouzení, zejména ze strany západních zemí, a dokonce vedla k dočasnému ochlazení vztahů mezi některými členskými státy Varšavské smlouvy a Sovětským svazem. Nicméně, v kontextu studené války nebyly proti invazi přijaty žádné výrazné mezinárodní opatření. Tato událost také ukázala limity možností malých států v oblasti východního bloku vzdorovat politickému a vojenskému tlaku Sovětského

⁵⁹ JONES, Gwen, "Do Friends Come to Visit with Tanks?". *Reactions to the 1968 Invasion of Czechoslovakia. 55 Years Later*. In: Open Society Archives [online], [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: [https://osaarchivum.org/blog/"do-friends-come-to-visit-with-tanks"—reactions-to-the-1968-invasion-of-czechoslovakia-55-years-later](https://osaarchivum.org/blog/).

⁶⁰ Prague Spring. 1968. "The Whole World is Watching". In: Warfare History Network [online], [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://warfarehistorynetwork.com/article/prague-spring-1968-the-whole-world-is-watching/>.

⁶¹ BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“*. *Vojáci a Pražské jaro 1968*, Praha 1994, s. 69.

svazu. Pro mnoho zemí byla tato invaze ukázkou sovětského přístupu k "bratrské pomoci", což byl termín používaný pro ospravedlnění zásahu v zemích, které se odchýlily od oficiální linie komunistického bloku.⁶²

Vnitřní důsledky operace Dunaj pro Československo byly hluboké a trvalé. Došlo k zásadnímu potlačení politických a občanských svobod, což vedlo k posílení disidentských hnutí a podzemního odporu proti režimu. Tyto události měly významný dopad na kulturní a společenský život v zemi, přičemž mnoho intelektuálů a umělců se ocitlo v opozici vůči režimu. Tento stav trval až do pozdních 80. let, kdy došlo k politickým změnám, a nakonec k sametové revoluci v roce 1989, která vedla k pádu komunistického režimu. Operace Dunaj tak představuje klíčový moment v historii Československa, jehož dopad je cítit dodnes.⁶³

V kontextu operace Dunaj byla také zřetelná reakce československé veřejnosti. Přestože byla oficiální linie vlády a armády neklást ozbrojený odpor, mnozí občané se aktivně zapojili do projevů nesouhlasu a občanské neposlušnosti⁶⁴. Tyto projevy zahrnovaly demonstrace, sabotáže, šíření letáků a jiné formy nenásilného odporu. Nejvíce symbolickým aktem odporu bylo přemalovávání a zakrývání směrových tabulí a uličních názvů, aby se znesnadnila orientace okupačním vojskům.⁶⁵ Tyto činy, i když často drobné a symbolické, měly velký význam pro udržení morálního ducha národa a ukázaly, že i v situaci zdánlivé bezmoci mohou jednotlivci vyjádřit svůj odpor.

Paralelně s těmito událostmi docházelo k významným změnám v československém politickém vedení. Po návratu Dubčeka a dalších představitelů z Moskvy, kde byli nuceni přijmout podmínky Sovětského svazu, se situace v Československu rychle měnila. Vládnoucí komunistická strana se pod tlakem Sovětského svazu vrátila k tvrdému liniovému řízení. Následovaly čistky v straně a státní správě, během kterých byli odstraněni reformně smýšlející členové. Tato politická změna představovala konec jakýchkoliv nadějí na reformu a liberalizaci v rámci existujícího komunistického systému a vedla k období tzv. normalizace, během kterého byly obnoveny předchozí metody vlády založené na represii, cenzuře a kontrole společnosti.

⁶² JENKINS, Philip, *Crisis of Ideologies. The World in 1968. A Global History of the Cold War. 1945-1991*, Cham 2021, s. 173-185.

⁶³ BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara*, Praha 2013, s. 64.

⁶⁴ ČÍŽEK, s. 32.

⁶⁵ ČAPKOVÁ, Vendulka, TATAROVÁ, Petra, *Milovice aneb 100 let od založení vojenského cvičiště*, Milovice 2004, s. 94.

3.3 Reakce československého obyvatelstva

Reakce československého obyvatelstva na operaci Dunaj, invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968, byla jedinečným projevem odporu a národního ducha v období studené války. Přestože invaze přišla nečekaně a zaskočila jak politické vedení, tak obyčejné občany, reakce lidí byla rychlá a rozhodná. Projevy odporu nabývaly různých forem, od masových protestů a demonstrací až po individuální akty občanské neposlušnosti. Lidé vyšli do ulic v mnoha městech a obcích, aby vyjádřili svůj nesouhlas s okupací. Tyto protesty často přerůstaly v konfrontace s okupačními vojsky, což někdy vedlo k násilí a tragickým událostem.⁶⁶

Jedním z nejvýraznějších projevů odporu bylo široké zapojení obyvatelstva do nenásilných akcí. Občané se snažili ztížit život okupačních vojsk různými způsoby, například překrýváním nebo přemalováváním směrových značek a uličních cedulí, což komplikovalo pohyb vojenských jednotek⁶⁷. Dalším projevem odporu bylo vytváření a rozšiřování samizdatové literatury, v níž autoři vyjadřovali své názory a informovali o dění v zemi. Lidé také organizovali tajné shromáždění a diskuse, kde se sdílely informace a udržoval se duch odporu proti okupaci.⁶⁸

Kromě těchto akcí byla významná i role československých intelektuálů, umělců a dalších veřejných osobností, kteří se postavili proti invazi. Mnozí z nich psali otevřené dopisy, ve kterých kritizovali okupaci a vyzývali k obnovení reformních procesů. Tato aktivita přispívala k šíření povědomí o událostech v Československu a zároveň posilovala morálku obyvatelstva. Tyto postavy se staly symbolem národního odporu a hrály klíčovou roli v udržování ducha nesouhlasu v zemi.

V reakci na operaci Dunaj došlo rovněž k zesílení mezinárodní podpory pro československé obyvatelstvo. Zprávy o odporu a statečnosti Čechoslováků pronikly za hranice země, vyvolávajíc příliv sympatií a podpory ze zahraničí. Tato mezinárodní solidarita byla důležitá pro morální podporu obyvatelstva a poskytla důkaz, že jejich boj proti okupaci nebyl zapomenut. Západní země, ačkoliv omezené ve svých možnostech přímého zasáhnutí, vyjadřovaly svůj nesouhlas s invazí a poskytovaly politickou podporu československému odporu. Tato podpora pomohla udržet otázku československé

⁶⁶ MARCO, Jindřich, *Soudruh agresor*, Praha 1990, s. 68.

⁶⁷ FAJMON, s. 89.

⁶⁸ VALENTA, s. 47.

svobody v mezinárodním diskurzu a přispěla k postupnému oslabení mezinárodní pozice Sovětského svazu.

Přestože okupační vojska zůstala v Československu po mnoho let, duch odporu a touha po svobodě nikdy nevyhasl. Tato událost výrazně ovlivnila československou společnost, posilujíc její odhodlání k boji za demokracii a lidská práva. Tyto projevy odporu představovaly důležitý základ pro budoucí demokratické hnutí, které vyvrcholilo sametovou revolucí v roce 1989. Operace Dunaj tak nejen zasáhla do politické a společenské reality Československa, ale také zanechala trvalý odkaz v podobě odvahy a odporu proti nespravedlnosti a útlaku. Zkoumáním dosud historicky nezpracovaných archiválií se podařilo objevit informace o stavu obětí z roku 1968, kterých je 137.⁶⁹

4 Důsledky operace Dunaj

Operace Dunaj, invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, měla dalekosáhlé a trvalé důsledky nejen pro Československo, ale i pro celou geopolitickou situaci ve východním bloku a v rámci studené války. Hlavním bezprostředním důsledkem bylo ukončení reformního procesu zvaného Pražské jaro. Alexander Dubček, který se snažil o uvolnění komunistického režimu a zavedení prvků liberální demokracie, byl nucen ustoupit a byl nahrazen vedením loajálním Sovětskému svazu. Toto značilo návrat k tvrdému stalinistickému stylu vlády, charakterizovanému cenzurou, politickými čistkami a represí proti jakékoli formě disentu.⁷⁰

Na mezinárodním poli vedla operace Dunaj k odsouzení ze strany západních zemí a zhoršení vztahů mezi východním a západním blokem. Invaze byla vnímána jako důkaz agresivní politiky Sovětského svazu a jeho neochoty tolerovat jakoukoliv formu odchylky od ortodoxního komunismu v satelitních státech. Na druhou stranu, tato událost zvýšila východoevropským státům uvědomění o omezeních jejich suverenity pod sovětskou nadvládou. To vedlo k rostoucímu napětí a nedůvěře mezi Sovětským svazem a jeho satelitními státy, což nakonec přispělo k politickým změnám na konci 80. let⁷¹.

V československé společnosti zanechala operace Dunaj hluboké jizvy. Období tzv. normalizace, které následovalo po invazi, bylo charakterizováno zvýšenou represí, omezením svobod a politickou stagnací. Mnoho intelektuálů, umělců a politických aktivistů bylo pronásledováno, uvězněno nebo nuceno k emigraci. Tato atmosféra strachu

⁶⁹ TOMEK, Prokop, PEJČOCH, Ivo, s. 58.

⁷⁰ HEIMANN, Mary, *Czechoslovakia. State That Failed*, New Haven 2011, s. 116.

⁷¹ BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara*, Praha 2013, s. 39.

a cenzury měla negativní dopad na kulturu, vzdělání a vědecký výzkum v zemi. Navzdory těmto represím však v podzemí a v osobních sférách přežívala touha po svobodě a demokracii, která vyústila v masové protesty, a nakonec v sametovou revoluci v roce 1989.⁷²

Ekonomicky operace Dunaj a následná normalizace zpomalily nebo zastavily pokusy o reformy, které Československo podniklo v 60. letech. Země se vrátila k rigidnímu modelu centrálně plánovaného hospodářství podle sovětského vzoru, což vedlo k stagnaci a technologickému zaostávání ve srovnání se západními státy⁷³. Tento ekonomický útlum měl dlouhodobý dopad na životní úroveň obyvatelstva a přispěl k rostoucímu pocitu nespokojenosti a frustrace mezi lidmi. Navíc, izolace od západních trhů a technologií omezila možnosti pro další hospodářský růst a inovace.

Kulturně a společensky měla operace Dunaj v Československu paradoxní účinek. Na jedné straně došlo k potlačení veřejného života a omezení svobody slova, na straně druhé však tato represivní atmosféra vedla k rozvoji bohatého podzemního kulturního života. Samizdatová literatura, tajné divadelní představení a hudební produkce se staly formami odporu proti režimu. Toto období také přispělo k posílení vědomí národní identity a solidarity, což bylo klíčové pro následné demokratické změny. Operace Dunaj a její důsledky tak představují zásadní kapitolu v moderní historii Československa, jejíž odkaz ovlivňuje zemi dodnes.

4.1 Politické následky v Československu

Politické následky operace Dunaj byly v Československu zásadní a dlouhodobé, značící významný obrat v historii země. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 byl zastaven proces Pražského jara, reformního hnutí pod vedením Alexandra Dubčeka. Dubčkovy snahy o liberalizaci komunistického režimu a zavedení prvků svobodného výrazu a demokracie byly náhle ukončeny. Následoval návrat k tvrdému stalinistickému vládnutí, který byl charakterizován zvýšenou cenzurou, politickými čistkami a represí proti jakékoli formě odporu.

Tento politický zvrát měl hluboký dopad na politický systém Československa. Nové vedení, loajální Sovětskému svazu, bylo rychle instalováno, aby nahradilo reformní prvky vlády. Gustáv Husák, který byl jmenován generálním tajemníkem Komunistické

⁷² PAZDERKA, Josef (ed.), *Invaze 1968. Ruský pohled*, Praha 2011, s. 58.

⁷³ ČÍŽEK, s. 84.

strany Československa v roce 1969, zahájil období známé jako normalizace. Během této doby došlo k rozsáhlým politickým čistkám, které ovlivnily tisíce lidí v politických, akademických a kulturních kruzích. Toto období normalizace znamenalo návrat k represe, cenzuře a omezení osobních a politických svobod.⁷⁴

Jedním z klíčových aspektů politických následků byl vzestup disidentského hnutí. V reakci na represivní politiku vlády se objevila řada skupin a jednotlivců, kteří se snažili proti režimu vystupovat. Nejznámějším z těchto hnutí byla Charta 77, která byla založena v roce 1977 a stala se symbolem mírového odporu proti komunistickému režimu. Hnutí se soustředilo na obranu lidských práv a svobod a jeho činnost měla významný dopad na domácí i mezinárodní povědomí o situaci v Československu⁷⁵.

Politické následky operace Dunaj také ovlivnily mezinárodní vztahy Československa. Země se ještě více uzavřela před vlivy ze Západu a stala se pevnou součástí sovětského bloku. Tato izolace měla negativní dopad na ekonomický a kulturní vývoj země, zároveň však vedla k posílení vazeb s dalšími komunistickými státy. Československo se tak stalo ještě více závislým na Sovětském svazu, což omezovalo jeho politickou a ekonomickou autonomii. Navzdory mezinárodnímu odsouzení invaze a následujícího politického vývoje, západní mocnosti byly omezeny ve svých možnostech výrazněji zasáhnout, což umožnilo Sovětskému svazu udržet si kontrolu nad regionem.

Další důležitý politický následek byl vnitřní sociopolitický vývoj v Československu. Normalizace znamenala pro mnohé Čechoslováky ztrátu naděje na politickou změnu a vedla k apatii a cynismu vůči politickému systému. Tento pocit beznaděje a politického zklamání přispěl k vytvoření atmosféry, ve které mnozí obyvatelé ztratili zájem o veřejné záležitosti a politiku. To mělo dlouhodobý dopad na politickou kulturu v zemi, která byla charakterizována nedůvěrou v politické instituce a vedení.

4.2 Mezinárodní reakce a geopolitický vliv

Mezinárodní reakce na Operaci Dunaj, invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, byla různorodá a odrazila komplexitu geopolitických vztahů během studené války. Západní mocnosti, především Spojené státy a západoevropské země, vyjádřily silné odsouzení sovětské agresivní politiky. Tato invaze byla vnímána jako další projev sovětské expanzivní politiky a potlačení svobody a nezávislosti

⁷⁴ SEBBAH, s. 54.

⁷⁵ FAJMON, s. 46.

východoevropských států. Přestože byla reakce Západu výrazná na diplomatické a rétorické úrovni, vojenská nebo ekonomická opatření proti Sovětskému svazu nebyla realizována, částečně kvůli obavám z eskalace konfliktu ve studené válce. Reakce východního bloku byla různá, zatímco některé země jako Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Východní Německo se aktivně účastnily invaze, jiné komunistické režimy projevíly znepokojení nad sovětským zásahem. Tato událost odhalila napětí a rozpory uvnitř komunistického bloku a vyvolala otázky o suverenitě a nezávislosti satelitních států. V samotném Sovětském svazu, ačkoliv byla invaze oficiálně prezentována jako nutný krok k zachování socialistického tábora, mezi některými členy komunistické strany a veřejností vyvolala otázky a pochybnosti o správnosti této politiky.⁷⁶

V rámci mezinárodních organizací, jako jsou Spojené národy, došlo k odsouzení invaze, avšak konkrétní akce nebyly přijaty vzhledem k silné pozici Sovětského svazu a jeho právu veta v Radě bezpečnosti. Tento nedostatek efektivní mezinárodní reakce podtrhl omezení mezinárodního společenství v období studené války, kdy globální politika byla ovlivněna bipolárním rozdělením mezi východním a západním blokem. Geopolitický vliv Operace Dunaj byl značný a měl dlouhodobé důsledky. Ukázal limity sovětské moci a zároveň posílil americkou roli jako ochránce západního světa před sovětskou expanzí. Tento incident také přispěl k další polarizaci mezi východem a západem, posilujíc již existující rozdělení světa. Navzdory tomu, že operace Dunaj posílila sovětský vliv v Československu a východní Evropě, zároveň vedla k rostoucí nedůvěře a nespokojenosti mezi satelitními státy a jejich obyvateli⁷⁷.

Důsledky operace Dunaj byly také patrné v oblasti mezinárodních vztahů a diplomacie. Sovětský svaz se snažil obhájit své kroky v Československu jako obranu socialismu, ale tato argumentace narazila na širokou skepsi a kritiku ze strany mezinárodní komunity. Tato událost posílila argumenty západních zemí o potřebě obrany demokracie a svobody proti totalitním režimům. V důsledku toho se vztahy mezi Sovětským svazem a západními státy staly ještě napjatějšími, což mělo vliv na mezinárodní politiku v následujících dekadách. Operace Dunaj tak představuje klíčový moment v historii studené války, jehož dopady se projevíly nejen v Československu, ale i v širším mezinárodním kontextu.

⁷⁶ DRÁBIK, Jakub, BIELIK, Peter, *Operation Danube. The International Aspects of the Czechoslovak 1968 Crisis*, Stuttgart 2021, s. 44.

⁷⁷ PAZDERKA, s. 92.

4.3 Sociální a ekonomické důsledky

Sociální a ekonomické důsledky Operace Dunaj pro Československo byly hluboké a měly dlouhodobý vliv na zemi. Jedním z nejvýraznějších sociálních důsledků bylo zpřísnění politického režimu a potlačení veřejného života, což vedlo k rozsáhlému omezení svobod. Cenzura a politická kontrola médií byly zvýšeny, což mělo za následek omezení svobody slova a tisku. Toto období, známé jako normalizace, bylo charakterizováno výrazným nárůstem politické represi a sledováním občanů státní bezpečností. Tento stav měl značný dopad na každodenní život občanů, kteří se často cítili nedůvěřivě a nejistě ve vlastní zemi⁷⁸.

Ekonomicky vedla operace Dunaj k zastavení reformního procesu, který byl zahájen během Pražského jara. Tento zvrát znamenal návrat k přísně centrálně plánovanému hospodářství podle sovětského modelu. Důsledkem byl pokles hospodářského růstu, nedostatek zboží a služeb a obecné zaostávání za západními ekonomikami. Tento ekonomický útlum měl významný dopad na životní úroveň obyvatelstva, což vedlo k rostoucí nespokojenosti a frustraci. Zvýšení ekonomické závislosti na Sovětském svazu také znamenalo, že Československo bylo více ovlivněno vnějšími ekonomickými a politickými šoky.

Sociálně se operace Dunaj projevila i ve zvýšení emigrace, zejména mezi intelektuály, umělci a dalšími, kteří se cítili v novém režimu ohroženi nebo omezeni. Toto masové vysídlení odborníků a kreativních myslí mělo dlouhodobý dopad na kulturu, vědu a vzdělání v Československu. Emigrace také vedla k významnému rozšíření československé diaspory, zejména v západních zemích, kde tito lidé často pokračovali v politickém a kulturním boji proti komunistickému režimu ve své vlasti.⁷⁹

Operace Dunaj také vedla k rozdělení československé společnosti. Na jedné straně byli ti, kteří se snažili vyhnout politickým konfliktům, zatímco na druhé straně stáli ti, kteří aktivně vyjadřovali svůj nesouhlas, často za cenu osobního rizika. Toto rozdělení prohlubovalo sociální napětí a vedlo k vytváření paralelních společenských struktur, kde se protirežimní postoje a hodnoty udržovaly a předávaly v neoficiálních, často tajných skupinách a komunitách. Tento fenomén byl zvláště patrný v kulturních a akademických kruzích, kde se udržovala kritická diskuse a vzdělávání mimo oficiální kanály.

⁷⁸ ČÍŽEK, s. 56.

⁷⁹ HEIMANN, s. 63.

Ekonomicky se operace Dunaj projevila také v oblasti zahraničního obchodu a mezinárodních ekonomických vztahů. Československo se stalo ještě více závislým na obchodě se Sovětským svazem a dalšími komunistickými zeměmi, což omezovalo jeho schopnost diverzifikovat ekonomiku a inovovat. Nedostatek západní technologie a investic měl za následek technologické zaostávání a nedostatečný hospodářský růst. Tato ekonomická stagnace se projevila v celé řadě odvětví, od průmyslu po zemědělství, a zhoršovala životní úroveň obyvatelstva, což vedlo k rostoucímu pocitu nespokojenosti a znechucení politickým a ekonomickým systémem v zemi⁸⁰.

Operace Dunaj měla značný vliv na sociální a ekonomickou strukturu Československa. Vedla k politickému utužení, sociálnímu rozdělení, ekonomické stagnaci a kulturnímu omezení. Tyto důsledky měly značný dopad na každodenní život občanů a formovaly politické, sociální a ekonomické podmínky v zemi až do sametové revoluce v roce 1989. Operace Dunaj tak představuje klíčovou kapitolu v historii Československa, jejíž následky jsou cítit až do současnosti.

5 Interpretace a analýza

Operace Dunaj, masivní vojenská invaze do Československa provedená v noci z 20. na 21. srpna 1968 vojsky Varšavské smlouvy, představuje jednu z nejvýznamnějších událostí studené války, která odhalila hluboké napětí a rozpory v rámci východního bloku. Tento zásah byl reakcí na Pražské jaro, sérii politických a sociálních reforem vedených Alexanderem Dubčekem, které měly za cíl zavést "socialismus s lidskou tváří" v Československu. Tyto reformy, hledající cestu k demokratizaci a liberalizaci komunistického systému, vyvolaly znepokojení mezi vůdci Sovětského svazu a dalších komunistických zemí, kteří vnímali jakoukoliv odchylku od ortodoxního socialismu jako hrozbu pro stabilitu a jednotu socialistického tábora. V důsledku toho byla invaze do Československa ospravedlňována jako preventivní opatření proti "kontrarevolučním silám", avšak v realitě se jednalo o brutální potlačení snah o politickou a ekonomickou reformu⁸¹.

Analyzujeme-li Operaci Dunaj z geopolitického hlediska, jedná se o zřetelný příklad sovětské snahy udržet si kontrolu nad satelitními státy ve východní Evropě. Invaze ukázala nejen limitní hranice sovětské tolerance vůči jakýmkoliv reformám v

⁸⁰ PAZDERKA, s. 64.

⁸¹ KAPLAN, s. 55.

komunistických zemích, ale odhalila také slabiny a zranitelnost východního bloku. Tato událost zároveň výrazně ovlivnila mezinárodní vztahy během studené války, zpřísnila rozdělení světa na východní a západní blok a přispěla k další izolaci Sovětského svazu od západních zemí. Operace Dunaj tak představuje klíčový moment v historii studené války, který měl významný dopad nejen na Československo, ale i na celou strukturu mezinárodních vztahů a rovnováhu sil mezi východem a západem.

Sociální a kulturní důsledky Operace Dunaj pro československou společnost byly rovněž hluboké. Invaze a následná normalizace přerušily krátké období politické otevřenosti a naděje a vrátily zemi zpět do stavu represí a politického útlaku. Tato traumatická událost vyvolala vlnu emigrace, zanechala trvalé jizvy v kolektivní paměti národa a podnítila vznik a rozvoj disidentských hnutí, která v následujících letech hrála klíčovou roli v odporu proti komunistickému režimu. Operace Dunaj tak zasáhla nejen do politické a ekonomické struktury Československa, ale zásadně ovlivnila sociální dynamiku, kulturní vývoj a politické směřování země v dalších desetiletích, až do sametové revoluce v roce 1989.⁸²

5.1 Různé perspektivy pohledů na události

Události, zejména ty, které mají významný historický dopad, jsou často předmětem různých perspektiv a interpretací. Tyto rozdílné pohledy mohou být ovlivněny řadou faktorů, včetně kulturního, politického či osobního pozadí těch, kdo je interpretují. Například v případě Operace Dunaj, invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, je možné vidět, jak se perspektivy liší mezi účastníky západního bloku, východního bloku a samotných Čechoslováků. Pro západní země byla tato invaze vnímána jako další projev sovětské agresivity a potlačení snah o svobodu a demokracii v oblasti východní Evropy. Západní média a politici často odsuzovali Sovětský svaz za jeho kroky a vyjadřovali solidaritu s československým lidem.

V perspektivě Sovětského svazu a jeho spojenců byla operace prezentována jako nezbytná obrana socialismu před kontrarevolučními silami a západním vlivem, který ohrožoval stabilitu socialistického bloku. Tento narativ zdůrazňoval potřebu zachování jednoty a obrany socialistických hodnot, které byly považovány za vyšší prioritu než národní suverenita či politická svoboda jednotlivých států. Tato perspektiva odráží

⁸² EMMERT, s. 79.

hluboké geopolitické napětí studené války a ilustruje, jak ideologické rozdělení světa formovalo vnímání mezinárodních událostí.

Z pohledu československého obyvatelstva a disidentů byla invaze a následné události vnímány jako brutální potlačení naděje na svobodu, demokracii a lepší život. Pro mnohé Čechy a Slováky představovala Operace Dunaj zradu a násilné připomenutí omezení své suverenity. Perspektivu operce doplnily osobní příběhy těch, kteří zažili represe, ztratili blízké nebo byli nuceni k emigraci. V této souvislosti se Operace Dunaj stala symbolem boje za svobodu a tragickým milníkem v historii československého národa. Tyto rozdílné pohledy na události ilustrují složitost historické interpretace a důležitost multidisciplinárního přístupu k pochopení minulosti, který zohledňuje různé narativy a perspektivy.⁸³

Tato pluralita perspektiv poukazuje na subjektivitu historického vnímání a také na to, jak mohou být historické události použity nebo zneužity pro politické či ideologické účely. V postkomunistických zemích, včetně Československa, resp. jeho nástupnických států, České republiky a Slovenska, se vzpomínky na invazi a její důsledky staly součástí národní identity a kolektivní paměti. Východní a západní narativy o událostech roku 1968 jsou příkladem toho, jak historická interpretace může být ovlivněna aktuálními politickými a sociálními kontexty, které ukazují na proměnlivost "oficiální" historie v závislosti na vládnoucích režimech a politickém klimatu.

Dalším důležitým aspektem je role historiků, vědců a vzdělávacích institucí v interpretaci a výuce o takových událostech, pro které je výzvou prezentovat komplexní a vyvážený pohled, který zahrnuje různé perspektivy a svědectví, zatímco odolává tendencím k zjednodušování nebo ideologickému zkreslení. Toto úsilí je pro podporu kritického myšlení a porozumění historickým událostem v jejich plné komplexnosti klíčové. Způsob, jakým se společnost rozhodne pamatovat a učit o své minulosti, má hluboký dopad na její současné hodnoty a budoucí směřování.⁸⁴

V globálním kontextu poskytuje studium událostí jako Operace Dunaj příležitost k reflexi o mezinárodních vztazích, mocenských dynamikách a lidských právech. Porozumění různým narativům nabízí nejen vhled do specifické historické epizody, ale také do širších otázek spravedlnosti, suverenity a mezinárodní solidarity. V konečném důsledku rozmanité perspektivy vyzývají k přemýšlení o tom, jak historie formuje

⁸³ SEBBAH, s. 68.

⁸⁴ VANČURA, s. 79.

současnost a jak mohou být lekce z minulosti použity k budování spravedlivější a pokojnější budoucnosti.

5.2 Výzkumné přístupy a hlavní interpretace událostí

Výzkumné přístupy k událostem, jako je Operace Dunaj, se mohou značně lišit v závislosti na metodologickém rámci, disciplinárním pozadí a interpretativních cílech. Historici, politologové, sociologové a odborníci z dalších oborů přistupují k analýze těchto událostí s různými nástroji a s různými teoretickými východisky, což vede k široké škále interpretací. Jedním z klíčových výzkumných přístupů je historický, který se zaměřuje na detailní rekonstrukci událostí, politických rozhodnutí a jejich dopadů. Tento přístup využívá často primární zdroje, jako jsou vládní dokumenty, osobní svědectví a mediální archivy, aby poskytl co nejpřesnější obraz o průběhu a důsledcích Operace Dunaj. V posledních letech se historický výzkum této tematiky otevřel i novým metodám, jako je orální historie, která nabízí perspektivy přímých účastníků a obětí invaze.

Politologický a sociologický výzkum se soustředí často na analýzu širších společenských a politických struktur, které umožnily nebo předurčily invazi, a zkoumá její dopad na československou společnost, východoevropský region a mezinárodní vztahy. Zajímá se o mocenské dynamiky v rámci Varšavské smlouvy, roli Sovětského svazu jako hegemonu a reakce západních zemí. Tyto přístupy aplikují často teorie mezinárodních vztahů a komparativní politiky, aby porozuměly, proč byly určité strategické volby učiněny a jaké byly jejich krátkodobé i dlouhodobé geopolitické důsledky.

Kulturně-historický a sociální výzkum se věnuje interpretaci Operace Dunaj z pohledu jejího vlivu na československou kulturu, identitu a společenské vztahy. Tento přístup se zaměřuje na to, jak události ovlivnily umění, literaturu, veřejný diskurz a kolektivní paměť. Výzkum v této oblasti často poukazuje na rozdíly v narativech o invazi a jejich interpretacích mezi různými generacemi a sociálními skupinami. Analýza kulturních artefaktů, jako jsou filmy, literární díla a památníky, nabízí hluboký vhled do způsobu, jakým společnost zpracovává a pamatuje si traumatické události. Tento výzkumný přístup zdůrazňuje význam kultury a paměti v procesu historického poznání a v konstrukci národní identity.

Každý z těchto přístupů přináší do diskuse o Operaci Dunaj jedinečnou perspektivu a obohacuje naše chápání této komplexní historické události. Souběh různých

metodologických přístupů a interpretací umožňuje multidisciplinární analýzu, která odhaluje různé dimenze události a jejího významu pro současnost i budoucnost.

Pokračující rozvoj a integrace těchto rozmanitých výzkumných přístupů k Operaci Dunaj otevírají nové možnosti pro pochopení dynamiky studené války, procesů politického rozhodování a sociálních změn. Interdisciplinární studie, které kombinují historické, politologické, sociologické a kulturní perspektivy, nabízejí bohatší a komplexnější obraz události, která měla zásadní vliv na dějiny 20. století. Například aplikace teoretických rámců o traumatu a paměti v sociálních vědách na studium Operace Dunaj může odhalit, jak se kolektivní trauma zpracovává a přenáší mezi generacemi, a jak se politické a kulturní narativy o invazi transformovaly v průběhu času. Takové přístupy umožňují hlubší pochopení nejen samotných událostí, ale i jejich trvalého vlivu na individuální a kolektivní úrovni.⁸⁵

Vedle akademického bádání mají významnou roli v interpretaci událostí Operace Dunaj i neakademické diskurzy, jako jsou mediální zpravodajství, politická rétorika a veřejné debaty. Tyto diskurzy ovlivňují veřejné vnímání historie a mohou buď přispět k šíření objektivního poznání, nebo naopak posilovat zkreslené a jednostranné interpretace. V současné době, kdy se informace šíří rychleji než kdy dříve díky digitálním médiím a sociálním sítím, je kritické myšlení a schopnost analyzovat různé zdroje informací pro pochopení historických událostí a jejich kontextu klíčová.

Studium Operace Dunaj a jejích důsledků z různých výzkumných perspektiv přispívá k rozvoji porozumění nejen této konkrétní události, ale i širším historickým, sociálním a politickým procesům. Přináší důležité lekce o významu historické paměti, vlivu geopolitiky na malé státy a o nezbytnosti mezinárodní solidarity v obdobích krize.

5.3 Interpretace operace Dunaj v různých zemích a obdobích

Interpretace Operace Dunaj se v průběhu času a mezi různými zeměmi značně liší, což odráží rozdílné historické, politické a kulturní kontexty. V Sovětském svazu a dalších zemích Varšavské smlouvy, které se na invazi podílely, byla tato akce původně prezentována jako nezbytný krok k ochraně socialismu před kontrarevolučními silami v Československu. V těchto zemích byl oficiální narativ silně ovlivněn potřebou legitimizovat vojenskou intervenci a udržet jednotu socialistického bloku. Avšak s pádem

⁸⁵ HEIMANN, s. 54.

komunismu na konci 80. let 20. století a následnou politickou transformací východní Evropy došlo v těchto zemích k revizi dřívějších interpretací, přičemž nové hodnocení často kritizuje invazi jako neoprávněný zásah do vnitřních záležitostí suverénního státu a porušení mezinárodního práva.

Na Západě byla Operace Dunaj od samého počátku vnímána velmi negativně jako brutální potlačení demokratických reforem a další důkaz sovětské expanzionistické politiky. Západní země, především Spojené státy americké a členové NATO, použily tuto událost jako příklad potlačování svobody a lidských práv v komunistických režimech, což posílilo jejich odhodlání stát v opozici vůči Sovětskému svazu. V kontextu studené války byla Operace Dunaj interpretována jako další argument pro potřebu obrany západních hodnot a politického uspořádání. V dnešní době, kdy se historická reflexe mísí s politickými a ideologickými zájmy, zůstává západní pohled na události roku 1968 kritický, přičemž se klade důraz na obranu demokracie a suverenity národů.⁸⁶

V Československu a jeho nástupnických státech, České republice a Slovensku, prošla interpretace Operace Dunaj výraznou evolucí od událostí roku 1968 po současnost. V době komunistického režimu byla oficiální interpretace silně cenzurována a jakákoliv otevřená kritika invaze byla potlačována. Po sametové revoluci v roce 1989 a pádu komunistického režimu však došlo k otevření veřejného diskurzu o této události. V současné době je Operace Dunaj v těchto zemích vnímána převážně jako tragická kapitola v národní historii, symbol útlaku a ztráty národní suverenity. Tato událost je připomínána jako varování před nebezpečími totalitních režimů a jako připomenutí hodnoty svobody a demokracie. Interpretace Operace Dunaj tak v různých zemích a obdobích odráží proměnlivou dynamiku mezinárodních vztahů, národní identity a politického vědomí, přičemž každý pohled přináší jedinečné poznání o této komplexní historické události.

Tato rozmanitost interpretací Operace Dunaj má důležitý vliv na mezinárodní dialog a vzájemné vnímání národů. V postsovětských státech, kde probíhá proces historické revize a hledání nové identity po desetiletích komunistické nadvlády, se diskuse o Operaci Dunaj stává součástí širšího úsilí o přehodnocení minulosti a jejího vlivu na současnost. V Rusku a některých dalších postsovětských zemích může být reflexe těchto událostí stále ovlivněna tendencí k obraně sovětských akcí jako obrany proti západnímu vlivu, což ukazuje, jak historické narativy ovlivňují současné geopolitické postoje.

⁸⁶ POVOLNÝ, s. 65.

V Evropské unii a dalších mezinárodních fórech se vzpomínka na Operaci Dunaj a její důsledky stává součástí širšího diskurzu o evropské historii, integraci a hodnotách, jako jsou demokracie, právní stát a lidská práva. Tato událost je často připomínána jako příklad nebezpečí, která hrozí, když jsou tyto hodnoty ohroženy. Diskuse o Operaci Dunaj přispívá v mezinárodním kontextu k upevňování kolektivní paměti a historického povědomí, které podporuje snahy o budování stabilní a demokratické Evropy.⁸⁷

Zároveň se v akademickém a veřejném diskurzu objevují výzvy k vyváženému a kritickému přístupu k interpretaci těchto událostí. Výzkumníci a historici se snaží odhalit méně známé aspekty invaze a jejích důsledků, jako jsou osobní příběhy obětí, role mezinárodní diplomacie nebo vliv na menšinové skupiny v Československu. Překonání jednostranných nebo zjednodušených vyprávění vyžaduje otevřenost k různým perspektivám a ochotu konfrontovat nepříjemné aspekty vlastní historie. Tento proces přispívá nejen k hlubšímu porozumění minulosti, ale podporuje také dialog a porozumění mezi národy, což je zásadní pro budování míru a vzájemného respektu v mezinárodních vztazích.

6 Diskuse a shrnutí

Operace Dunaj, invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968, představuje jednu z nejvýznamnějších a nejtragičtějších událostí v novodobé historii Československa. Tento dramatický zvrat v dějinách země byl reakcí Sovětského svazu a jeho spojenců na reformní procesy známé jako Pražské jaro, které usilovaly o částečnou liberalizaci komunistického režimu a zavedení prvků demokracie a svobody. Pod vedením Alexandera Dubčeka se Československo pokoušelo vykročit směrem k "socialismu s lidskou tváří", což vyvolalo znepokojení v Moskvě a vedení dalších komunistických zemí východního bloku. Obavy ze "ztráty" Československa a potenciálního rozpadu vlivu Sovětského svazu v regionu vyústily v rozhodnutí učinit drastické opatření – vojenskou intervenci.

V noci z 20. na 21. srpna 1968 se na území Československa bez varování a v rozporu s mezinárodním právem rozpoutala invaze, do které byly kromě Sovětského svazu zapojeny i armády Polska, Maďarska, Bulharska a Východního Německa. Téměř půl milionu vojáků doprovázených tisíci tanky a dalšími vojenskými vozidly rychle obsadilo klíčová města a strategické objekty po celé zemi. Cílem této nečekané a

⁸⁷ HEIMANN, s. 114.

nevyprovokované vojenské akce bylo ukončení liberálních reforem Pražského jara a obnovení pevného komunistického režimu pod kontrolou Moskvy. Invaze znamenala nejen násilné potlačení pokusů o demokratizaci a svobodu, ale přinesla také tragédie v podobě ztrát na životech a rozsáhlých represí proti obyvatelstvu.

Následky Operace Dunaj byly pro Československo hluboké a dlouhodobé. Invaze ukončila období politických a sociálních reforem a uvedla zemi do období tzv. normalizace, během které došlo k obnovení tvrdého komunistického režimu, charakterizovaného zvýšenou cenzurou, politickými čistkami a represí proti jakékoliv opozici. Tento zvrat v dějinách znamenal pro mnoho Čechů a Slováků konec nadějí na svobodnější a demokratičtější společnost. Zároveň operace Dunaj ovlivnila i mezinárodní postavení Československa, jeho vztahy se Sovětským svazem a vnímání země v kontextu globálního dění studené války. Přestože se režim snažil upevnit svou moc, odpor a nesouhlas s okupací přetrvaly a staly se jedním z klíčových impulsů pro další politický vývoj až k sametové revoluci v roce 1989.

6.1 Shrnutí hlavních zjištění

Operace Dunaj a její následky představují jednu z nejdůležitějších epizod studené války a evropské historie ve 20. století, jejíž význam a dopady jsou předmětem intenzivního zkoumání a diskuse. Hlavní zjištění z analýzy této události ukazují na komplexní povahu mezinárodních vztahů a politické dynamiky studené války, stejně jako na hluboký dopad, který může mít vojenská intervence na sociální a politickou strukturu suverénního státu. Operace Dunaj odhalila zranitelnost malých států vůči geopolitickým ambicím velmocí a poukázala na limity suverenity a nezávislosti v bipolárním světě rozděleném ideologickými bloky. Tato událost zdůraznila důležitost mezinárodní solidarity a potřebu podpory demokratických hodnot a lidských práv.

Výzkum Operace Dunaj poskytl cenné lekce o odolnosti obyvatelstva a jeho schopnosti čelit represí a usilovat o svobodu a demokracii, i přes zdánlivě nepřekonatelné překážky. Reakce československé společnosti na invazi, od masových protestů po formy pasivního odporu, ilustrují význam občanské společnosti a veřejného diskurzu v boji proti autoritářským režimům. Tyto události přispěly k posílení disidentských hnutí, které hrály klíčovou roli v politických změnách, vedoucích k pádu komunistických režimů ve východní Evropě na konci 80. let. V tomto kontextu Operace Dunaj slouží jako

připomínka toho, jak důležité je udržovat a chránit prostor pro politický pluralismus a svobodný výměnu názorů.

Analýza interpretací Operace Dunaj v různých zemích a obdobích odhaluje, jak se vnímání historických událostí mění v závislosti na politickém, sociálním a kulturním kontextu. Změny v interpretaci této invaze odrážejí širší politické a historické procesy, včetně pádu komunismu, rozšíření demokracie a proměn v mezinárodních vztazích. Toto široké spektrum pohledů zdůrazňuje význam kritického přístupu k historii a potřebu multidisciplinárního zkoumání, aby se dosáhlo hlubšího porozumění minulosti a jejích lekcí pro současnost. V konečném důsledku studium Operace Dunaj a jejích následků lépe umožňuje chápat složitost lidského jednání v kontextu velkých historických událostí a zdůrazňuje význam paměti, dialogu a vzájemného porozumění pro budování lepší budoucnosti.

6.2 Význam operace Dunaj v historickém kontextu

Operace Dunaj představuje zlomový moment ve východoevropské historii a v kontextu studené války, který měl dalekosáhlé důsledky pro mezinárodní politiku, vztahy mezi východem a západem, a také pro interní dynamiku v samotném Československu. Tato vojenská invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 ukončila krátké období politických a sociálních reforem známých jako Pražské jaro, které směřovaly k větší politické liberalizaci a demokratizaci v rámci komunistického systému. Operace Dunaj tak v historickém kontextu představuje ukázkou, jak mocenské ambice a ideologické rozpory mohou vést k potlačení pokusů o reformu a svobodu, čímž ovlivňují nejen životy milionů lidí, ale také budoucí směřování celých národů.

Význam Operace Dunaj přesahuje pouhý vojenský zásah a má hluboké implikace pro pochopení povahy mezinárodních vztahů během studené války. Tato událost demonstrovala limity suverenity v sovětské sféře vlivu a odhalila schopnost Sovětského svazu jednostranně rozhodovat o osudu jiných komunistických států. Zároveň posílila rozdělení Evropy na východní a západní blok, což přispělo k další polarizaci mezinárodního systému. Reakce západních zemí, i když omezená na diplomatická odsouzení, odhalila omezení západní schopnosti ovlivnit události ve východní Evropě, což mělo vliv na strategie a politiky během studené války, včetně pozdějších snah o uvolnění napětí mezi oběma bloky.

Kromě mezinárodněpolitického významu měla Operace Dunaj zásadní dopad také na československou společnost a politický systém. Ukončení Pražského jara a následná normalizace znamenaly nejen ztrátu politických svobod a návrat k represivnímu režimu, ale výrazně ovlivnily československou kulturu, vzdělání a vědu. Pro mnohé Čechy a Slováky se Operace Dunaj stala synonymem pro zradu, ztrátu naděje a začátek dlouhého období politického a sociálního útlaku. Tato událost posílila odhodlání disidentských hnutí a položila základy pro politické a společenské změny, které nakonec vedly k pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989. V širším historickém kontextu tak Operace Dunaj připomíná klíčový boj o svobodu, suverenitu a demokracii v moderní evropské historii.

6.3 Poselství pro současnou politiku a mezinárodní vztahy

Operace Dunaj a její důsledky přináší důležitá poselství pro současnou politiku a mezinárodní vztahy, které jsou relevantní i desítky let po samotné události. Jedním z klíčových ponaučení je význam respektování suverenity a teritoriální integrity států, zásadních principů mezinárodního práva. Invaze do Československa ukázala, jak může porušení těchto principů vést ke dlouhodobé nestabilitě, k mezinárodní izolaci a k trvalému narušení vztahů mezi státy. V současném multipolárním světě, kde se mocenské ambice a geopolitické zájmy velmocí stále projevují ve formě vojenských intervencí a politických zásahů, připomíná Operace Dunaj nutnost udržovat mezinárodní řád založený na pravidlech a vzájemném respektu. Dalším důležitým poselstvím pro současnou politiku je role mezinárodní solidarity a podpory demokratických hodnot. Reakce mezinárodní komunity na události v Československu v roce 1968 byla smíšená, ale projevy sympatií a podpory ze strany občanů a vlád západních zemí měly pro československé disidenty a veřejnost velký význam. V současné době, kdy se demokratické instituce a hodnoty v mnoha částech světa ocitají pod tlakem, je mezinárodní solidarita a podpora demokracie klíčová pro obranu proti autoritářským tendencím a posílení globálního demokratického řádu.

Operace Dunaj zdůrazňuje význam historické paměti a jejího uchování pro budování míru a porozumění mezi národy. Připomínka této události a reflektování jejích důsledků může sloužit jako varování před nebezpečími, která představují ideologické extremismy a ignorování mezinárodního práva. Současně může sloužit k posílení společného odhodlání pracovat na mírovém řešení konfliktů, podporovat dialog a

vzájemné porozumění. V době, kdy se svět potýká s novými výzvami, jako jsou globální pandemie, klimatická krize a vzestup nových mocenských středisek, ale takto Rusko-ukrajinský válečný konflikt, připomínají události jako Operace Dunaj, že spolupráce, dialog a vzájemný respekt jsou pro řešení globálních problémů a budování udržitelné a mírové budoucnosti klíčové.

6.4 Zhodnocení dosažených cílů

Vyhodnocení dosažených cílů v kontextu Operace Dunaj odhaluje komplexní a často protichůdné výsledky, které vyvolávají hluboké úvahy o ceně politických a vojenských zásahů. Na jedné straně byly krátkodobé cíle invaze ze strany Sovětského svazu a jeho spojenců z Varšavské smlouvy dosaženy – reformní hnutí Pražského jara bylo rychle a účinně potlačeno, a v Československu byla obnovena pevná kontrola komunistického režimu loajálního Moskvě. Tato akce ukázala odhodlání Sovětského svazu udržet si politickou a vojenskou dominanci ve východní Evropě, potlačit jakékoli snahy o odchylku od oficiální linie socialismu a demonstrovat svou moc před mezinárodní komunitou. V dlouhodobějším horizontu se ale ukázalo, že cíle invaze měly pro Sovětský svaz a jeho spojence nezamýšlené a často negativní důsledky. Operace Dunaj významně poškodila mezinárodní image Sovětského svazu, vyvolala odsouzení ze strany západních zemí a rozkol v komunistickém bloku. Vedla k izolaci Sovětského svazu a zhoršením vztahů se Západem, což přispělo k prohloubení studené války. Tato událost také posílila disidentské hnutí nejen v Československu, ale i v dalších zemích východní Evropy, což nakonec přispělo k pádu komunistických režimů v roce 1989. V tomto smyslu je možné vidět, že i když byly krátkodobé cíle invaze splněny, dlouhodobě vedla k oslabení sovětského vlivu v regionu a zrychlení procesů, které Sovětský svaz snažil potlačit.

Z pohledu Československa a jeho obyvatel přinesla Operace Dunaj období represí, politického útlaku a ekonomické stagnace, ale zároveň posílila touhu po svobodě, demokracii a národní soběstačnosti. Invaze a následná normalizace způsobily hluboké sociální a politické trauma, ale také položily základy pro budoucí politické změny a posílení občanské společnosti. Z dlouhodobého hlediska tak Operace Dunaj přispěla k formování silného demokratického ducha a odhodlání obhajovat své hodnoty a práva, což bylo klíčové pro úspěšné provedení sametové revoluce a následnou transformaci České republiky a Slovenska v moderní, demokratické státy. Tyto události připomínají, že cíle

politických akcí musí být posuzovány nejen z krátkodobé perspektivy, ale i v kontextu jejich dlouhodobých dopadů na společnost, politiku a mezinárodní vztahy.

6.5 Možnosti pro další výzkum

Studium Operace Dunaj a jejích důsledků otevírá široké spektrum možností pro další výzkum v různých akademických disciplínách. Jedním z perspektivních směrů je multidisciplinární přístup, který kombinuje historické, politologické, sociologické a kulturní perspektivy. Takový přístup může poskytnout hlubší pochopení dynamiky studené války, procesů politického rozhodování a sociálních změn v reakci na mezinárodní krize. Další výzkum by se mohl zaměřit na porovnání Operace Dunaj s jinými vojenskými intervencemi během studené války, aby bylo možné lépe pochopit vzorce chování velmocí a jejich dopad na mezinárodní systém. Také by bylo užitečné prozkoumat, jak se proměnila vnímání a interpretace této události v postkomunistických zemích a jak se odráží v současných politických a společenských diskurzích.

Další významnou oblastí pro výzkum je analýza dopadu Operace Dunaj na československou společnost, politiku a kulturu. Zajímavé by bylo podrobněji zkoumat, jak události roku 1968 ovlivnily formování československé a později české a slovenské národní identity. Výzkum by mohl prozkoumat, jak se proměnila kolektivní paměť a jaké narativy a symboly spojené s Operací Dunaj přežívají v dnešní době. Rovněž by bylo užitečné zkoumat vliv invaze na disidentské hnutí a jeho strategie odporu, což by mohlo poskytnout cenné lekce pro současné hnutí za demokracii a lidská práva. Prostor pro další výzkum je i v oblasti rozvoje občanské společnosti a demokratických institucí v postkomunistických zemích.

V oblasti mezinárodních vztahů a geopolitiky existují možnosti pro další výzkum zaměřený na studium důsledků Operace Dunaj pro východní Evropu a celý svět. Tento výzkum by mohl zahrnovat analýzu dlouhodobých dopadů na vztahy mezi východem a západem, vývoj bezpečnostní architektury v Evropě a proměny mezinárodního práva ve vztahu k vojenským intervencím.

Závěr

Operace Dunaj představuje jednu z nejvýznamnějších událostí období studené války, která měla dalekosáhlé důsledky pro Československo, východní Evropu a celý svět. Tato akce byla reakcí Sovětského svazu a jeho spojenců na pokusy o politické a sociální reformy známé jako Pražské jaro, které usilovaly o zavedení "socialismu s lidskou tváří". Invaze ukončila tyto reformy a obnovila v Československu režim tvrdé linie, což znamenalo návrat k represím, cenzuře a politickému útlaku. Operace Dunaj tak odhalila zranitelnost malých států vůči geopolitickým ambicím velmocí a nastolila otázky o mezinárodní suverenitě, právu na sebeurčení a limitech mocenské politiky v bipolárním světě.

Z mezinárodního hlediska Operace Dunaj výrazně ovlivnila vztahy mezi východem a západem, posílila rozdělení Evropy a přispěla k další polarizaci mezinárodního systému. Reakce západních zemí, i když se omezila na diplomatické odsouzení, ukázala na omezení západní schopnosti efektivně reagovat na sovětské akce ve východní Evropě. Tato událost posílila odhodlání západních zemí podporovat demokracii a lidská práva jako základní hodnoty, což se projevilo v následných dekádách, zejména během procesu rozšiřování NATO a Evropské unie. Operace Dunaj také přispěla k upevnění kolektivní západní identity v opozici vůči komunistickému bloku, což mělo dlouhodobý vliv na mezinárodní politiku a vztahy.

V kontextu československé historie a kolektivní paměti zůstává Operace Dunaj bolestnou připomínkou ztráty suverenity a útlaku. Přesto však tato událost také svědčí o odolnosti a odhodlání československého lidu bojovat za svá práva a svobodu, což se projevilo během sametové revoluce v roce 1989, kdy byl komunistický režim mírově svržen a byla obnovena demokracie. Z tohoto hlediska představuje Operace Dunaj nejen příběh o utrpení a ztrátě, ale také o naději, odporu a konečném triumfu demokratických principů nad autoritářským útlakem. Studium této události a jejích důsledků nabízí cennou lekci o důležitosti mezinárodní solidarity, významu paměti a historie pro formování budoucnosti, a připomíná nutnost neustálého úsilí o ochranu demokracie, svobody a lidské důstojnosti v každé společnosti.

Cílem práce bylo poskytnout komplexní analýzu události, která zásadně ovlivnila dějiny Československa a měla dalekosáhlé dopady na geopolitické uspořádání studené války a mezinárodní vztahy. Práce se zaměřila na rozličné aspekty této historické události, včetně předchozích politických a sociálních reforem v Československu, reakce

Sovětského svazu a jeho spojenců, mezinárodní odezvy, a dlouhodobých důsledků pro československou společnost, východní Evropu a celý svět. Cílem bylo také prozkoumat různé interpretace a perspektivy na Operaci Dunaj a její důsledky v různých zemích a obdobích, čímž práce poskytla vyvážený a multidisciplinární pohledu na tuto klíčovou událost.

Dalším cílem bylo identifikovat a diskutovat o hlavních zjištěních týkajících se Operace Dunaj a jejích významů pro současnou politiku a mezinárodní vztahy. Práce se snažila zdůraznit význam události pro pochopení důležitosti suverenity států, mezinárodní solidarity, a podpory demokracie a lidských práv. Díky zkoumání těchto témat práce přispěla k lepšímu porozumění mechanismům mezinárodních konfliktů a ukázala, jak historické události ovlivňují současné politické a sociální dynamiky.

Práce navrhla možnosti pro další výzkum, které by mohly prohloubit porozumění Operaci Dunaj a jejím důsledkům. Tyto návrhy zahrnovaly interdisciplinární přístupy ke studiu události, analýzu jejího vlivu na národní identitu a kolektivní paměť a zkoumání jejího místa v širším kontextu studené války a mezinárodních vztahů. Cílem práce bylo nejen shrnout a analyzovat existující poznatky o Operaci Dunaj, ale přispět k hlubšímu porozumění jejímu historickému a současnému významu.

Seznam použitých zdrojů

- BENČÍK, Antonín, *Operace Dunaj aneb Internacionální vražda Pražského jara*, Praha 2013.
- BENČÍK, Antonín, *Operace „Dunaj“. Vojáci a Pražské jaro 1968*, Praha 1994.
- BENČÍK, Antonín, KURAL, Václav, MICHÁLKOVÁ, Marie, VONDROVÁ, Jitka, NAVRÁTIL, Jaromír (ed.), *The Prague Spring. 1968*, Budapešť 2006.
- BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij, PAZDERKA, Josef, (ed.), *Invaze 1968. Ruský pohled*, Praha 2011.
- Bracke, maud, *The 1968 Czechoslovak Crisis. Reconsidering Its History and Politics*. In: PINTO, Pedro Ramos (ed.), *Contemporary European History*, Cambridge 2003.
- Connor, Walter D., *Politics. Discontents. Hopes. 1968 East and West*. In: KRAMER, Mark (ed.), *Journal of Cold War Studies*, Cambridge 2012.
- ČAPKOVÁ, Vendulka, TATAROVÁ, Petra, *Milovice aneb 100 let od založení vojenského cvičiště*, Milovice 2004.
- Černá, Marie, Paton, Derek, Paton, Marzia, *From “Occupation” to “Friendly Assistance”. The “Presence” of Soviet Troops in Czechoslovakia after August 1968*. In: KOVÁCS, Janka, LÁSZLÓFI, Viola (ed.), *The Hungarian Historical Review*, Budapešť 2015.
- ČÍŽEK, Rudolf, *Ztracené archivy 1968. 21. srpen 1968 v ulicích Prahy*, Praha 2011.
- DURMAN, Karel, *Útěk od praporů. Kreml a krize impéria 1964-1991*, Praha 1998.
- DRÁBIK, Jakub, BIELIK, Peter, *Operation Danube. The International Aspects of the Czechoslovak 1968 Crisis*, Stuttgart 2021.
- EMMERT, František, *Rok 1968 v Československu*, Praha 2007.
- FAJMON, Hynek (ed.), *Sovětská okupace Československa a její oběti*, Brno 2005.
- Gordon, H. Skilling, *Thaw and Freeze-up. Prague 1968*, New York 1970.
- HEIMANN, Mary, *Czechoslovakia. State That Failed*, New Haven 2011.
- Jenkins, Philip, *Crisis of Ideologies. The World in 1968. A Global History of the Cold War. 1945-1991*, Cham 2021.
- KAPLAN, Karel, *Kořeny československé reformy 1968. 1*, Brno 2000.
- KRATOCHVÍL, Jan, POVOLNÝ, Daniel, *21. 8. 1968*, Brno 2004.
- Kubricht, A. Paul, *Confronting Liberalization and Military Invasion. America and the Johnson Administration Respond to the 1968 Prague Summer*, Stuttgart 1992.

- Lalande, J-Guy, *Promises of 1968. Crisis. Illusion. and Utopia*. In: TISMANEANU, Vladimir (ed.), *Russian Review*, Hoboken 2012.
- LERNER, Mitchell, "Trying to Find the Guy Who Invited Them". *Lyndon Johnson. Bridge Building and the End of the Prague Spring*. In: FOSTER, Anne L., GOEDDE, Petra (ed.), *Diplomatic History*, Oxford 2008.
- MARCO, Jindřich, *Soudruh agresor*, Praha 1990.
- MASTNÝ, Vojtěch, *Was 1968 a Strategic Watershed of the Cold War?*. In: FOSTER, Anne L., GOEDDE, Petra (ed.), *Diplomatic History*, Oxford 2005.
- McGinn, John G, *The Politics of Collective Inaction. NATO's Response to the Prague Spring*. In: KRAMER, Mark (ed.), *Journal of Cold War Studies*, Cambridge 1999.
- NAVRÁTIL, Jaromír (ed.), *The Prague Spring 1968. A National Security Archive Document Reader*, New York 1998.
- PAZDERKA, Josef (ed.), *Invaze 1968. Ruský pohled*, Praha 2011.
- PECKA, Jindřich a kol., *Sovětská armáda v Československu 1968-1991*, Praha 1996.
- POVOLNÝ, Daniel, *Vojenské řešení Pražského jara. 1. Invaze armád Varšavské smlouvy*, Praha 2008.
- POVOLNÝ, Daniel, *Vojenské řešení Pražského jara 1968. 2. Československá lidová armáda v srpnu 1968*, Praha 2010.
- SEBBAH, Francois-David, *Operation Danube. Soviet and Warsaw Pact Intervention in Czechoslovakia. 1968*, Warwick 2020.
- STOLARIK, Mark, *The Prague Spring and the Warsaw Pact Invasion of Czechoslovakia. 1968. Forty Years Later*, Wauconda 2010.
- Stoneman, Anna J., *Socialism With a Human Face. The Leadership and Legacy of the Prague Spring*. In: DABEL, Jane (ed.), *The History Teacher*, Los Angeles 2015.
- TOMEK, Prokop, PEJČOCH, Ivo, *Černá kniha sovětské okupace. Sovětská armáda v Československu a její oběti. 1968-1991*, Cheb 2015.
- VALENTA, Jiří, *Sovětská intervence v Československu 1968. Anatomie rozhodnutí*, Praha 1991.
- VANČURA, Jiří, *Naděje a zklamání. Pražské jaro 1968*, Praha 1990.
- williams, Kieran d., *Czechoslovakia 1968*. In: DIXON, Simon (ed.), *The Slavonic and East European Review*, Cambridge 1996.

Internetové zdroje

BÍLÝ, Matěj, *Konec neslavného spojení*. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online], [cit. 2023-11-07]. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2021/06/PD_2_20_s116-124.pdf.

HOTTMAR, Aleš, MACKOVÍK, Stanislav, *Rudé hvězdy nad Československem 1968–1991. Část 1.* In: Vrtulníky v Česku [online], [cit. 2023-11-02]. Dostupné z: <https://www.vrtulnik.cz/mil3/invaze.pdf>.

JONES, Gwen, “*Do Friends Come to Visit with Tanks?*”. *Reactions to the 1968 Invasion of Czechoslovakia. 55 Years Later.* In: Open Society Archives [online], [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://osaarchivum.org/blog/“do-friends-come-to-visit-with-tanks”---reactions-to-the-1968-invasion-of-czechoslovakia-55-years-later>.

Legendijk, Vincent, *Divided Development. Post-War Ideas on River Utilisation and their Influence on the Development of the Danube.* In: Semantic Scholar [online], [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/divided-development%3a-post-war-ideas-on-river-and-on-lagendijk/316ea264e1c1ea9c5f62453cd4ab03a69c49ecf9>.

Prague Spring. 1968. “The Whole World is Watching”. In: Warfare History Network [online], [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://warfarehistorynetwork.com/article/prague-spring-1968-the-whole-world-is-watching/>.

Soviet Invasion of Czechoslovakia. 1968. In: Office of the Historian [online], [cit. 2023-11-08]. Dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/soviet-invasion-czechoslovakia>.

Resumé

The military intervention "Operation Danube" was aimed at suppressing the reform efforts of the so-called Prague Spring, which led to the liberalization and democratization of society. At that time, Czechoslovakia was undergoing a period of political relaxation under the leadership of Alexander Dubček, whose goal was "socialism with a human face." Operation Danube began on August 21, 1968, when five Warsaw Pact countries - the Soviet Union, Poland, Hungary, Bulgaria, and East Germany - carried out a coordinated military invasion of Czechoslovakia. The invasion shocked the Czechoslovak public and sparked mass protests and civil disobedience. The Czechoslovak government and party leadership were arrested and deported to Moscow, where they were forced to agree to political concessions, which meant a step back from the reform process.

The international community's response was mixed. While Western countries condemned the invasion as a violation of international law and Czechoslovakia's sovereignty, the Soviet Union and other Warsaw Pact member countries argued that their intervention was necessary to protect socialism and prevent counter-revolutionary activities. The invasion had long-term impacts on Czechoslovak society and politics, leading to the restoration of an authoritarian regime and tightening censorship.

Operation Danube had a significant impact on the history of Czechoslovakia and the entire Eastern Bloc. It ended hopes for reforms and solidified the Soviet Union's position as the dominant force in the region, resulting in a permanent disruption of relations between Czechoslovakia and its Soviet "allies."

The work examined Operation Danube, a key event in the history of Czechoslovakia in 1968. The introduction presented the purpose of the work and the significance of the topic. The first chapter focused on the historical context, analyzing events and political developments in Czechoslovakia before August 1968 and the significance of the Prague Spring as a reform movement. The second chapter examined the preparations for Operation Danube, including the role of the Soviet Union and other Warsaw Pact countries, their decision-making processes, and intelligence activities. The third chapter described the course of the invasion itself, key events during the military intervention, and the reactions of the Czechoslovak population. The fourth chapter addressed the political, international, social, and economic consequences of the operation. Both the immediate effects of the invasion and its long-term impacts on Czechoslovak society and international relations were examined. The fifth chapter contained an analysis

of different perspectives and interpretations of Operation Danube, research approaches, and major interpretations in various countries and periods. The final part of the work summarized key findings, evaluated the significance of Operation Danube in a broader historical context, its message for current politics and international relations, and proposed avenues for further research.